

**Josep Manent,* Cristina Chocarro,* Rosario Fanlo,* Jaume Lloveras*
i M. Teresa Sebastià****

RESUM

A causa de la ràpida evolució de la tecnologia, una gran quantitat de publicacions sobre pastures i farratges fetes a Catalunya han quedat oblidades.

S'aprofita l'oportunitat de participar en el projecte «Tipificación, cartografía y evolución de los pastos españoles (1800-2004)» per posar al dia la revisió bibliogràfica.

Amb la nostra recerca s'han trobat 316 articles o llibres sobre cultius farratgers i 159 sobre prats i pastures que en aquest treball es presenten ordenats per cultius.

PARAULES CLAU: bibliografia, publicacions, alfals, cereal d'hivern, colza, trpadella, blat de moro, naps, sorgo, raigràs, remolatxa, veça, prats.

RESUMEN

Debido a la rápida evolución de la tecnología, una gran cantidad de publicaciones sobre pastos y forrajes hechas en Cataluña han quedado olvidadas.

Se aprovecha la oportunidad de participar en el proyecto «Tipificación, cartografía y evolución de los pastos españoles (1800-2004)» para poner al día la revisión bibliográfica.

Con nuestra investigación se han hallado 316 artículos o libros sobre cul-

* Centre Universitat de Lleida (UdL) - IRTA, av. Alcalde Rovira Roure, 191, 25198 Lleida. A/e: Jaume.Lloveras@irta.es.

** Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Agrària de Lleida i Centre Tecnològic Forestal de Catalunya.

tivos forrajeros y 159 sobre prados y pastos que en este trabajo se presentan ordenados por cultivos.

PALABRAS CLAVE: bibliografía, publicaciones, alfalfa, cereal de invierno, colza, esparceta, maíz, nabo, sorgo, raygrás, remolacha, veza, praderas, pastos.

ABSTRACT

Because of the fast evolution of technology, a very important number of publications about pasture and forage made in Catalonia have been forgotten.

There is an opportunity to work with «Tipificación, cartografía y evolución de los pastos españoles (1800-2004)» to make a bibliographic revision.

We have found 316 articles or books about forage's crops and 159 which speak about meadows and pastures, they appear arranged by cultures.

KEY WORDS: bibliography, publications, alfalfa, winter cereal, rape, esparceta, maize, turnips, sorghum, raygras, beet, veza, meadows.

INTRODUCCIÓ

La ràpida evolució tecnològica dels darrers anys i els fets històrics del darrer segle del nostre país, que van limitar la difusió de publicacions en català, han condicionat que un gran nombre de publicacions científiques i divulgadores sobre farratges i pastures fetes a Catalunya s'ignori o sigui de difícil accés, i que es desaprofiti un bagatge cultural i tècnic d'un gran valor en l'àmbit de la producció vegetal.

Els anys vuitanta del segle passat es van publicar a Espanya dues recopilacions bibliogràfiques sobre la producció científica en temes de farratges i pastures editades per la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos (SEEP) i per l'Instituto Nacional de Investigaciones Agrarias (INIA), respectivament (SEEP, 1985; Fernández-Quintanilla, 1983). En aquests dos reculls bibliogràfics, només estaven referenciades cinc publicacions procedents de Catalunya.

Veient que aquestes xifres tan baixes no reflectien la realitat científica, es va aprofitar l'oportunitat de participar en el projecte «Tipificación, cartografía y evolución de los pastos españoles (1800-2004)», finançat per l'INIA per posar al dia una revisió bibliogràfica sobre les contribucions tècniques i científiques en el camp dels farratges i pastures a Catalunya.

En aquesta revisió s'han trobat 316 publicacions sobre cultius farratgers i 159 sobre pastures, unes xifres força més elevades que els 5 articles referenciats en els catàlegs abans esmentats i que, al nostre entendre, donen una idea més aproximada del que s'ha fet a Catalunya per contribuir a difondre el patrimoni tècnic del nostre país. Tot i això, encara que en aquest treball s'ha intentat ser el més exhaustiu possible i que es pengés la llista de publicacions a Ruralcat durant una temporada per buscar informació addicional, és possible que ens hagi passat per alt alguna publicació.

Les principals dificultats que hem trobat en la recerca bibliogràfica en un període tan llarg (1800-2004) han estat, d'una banda, que el tipus d'articles que es buscaven es troben a molt pocs llocs, i de l'altra, la destrucció de documents que no es podran recuperar. Per exemple, algunes revistes catalanes de principis del segle passat com poden ser *Agricultura*, *L'Art del Pagès*, etc., es troben en molt poques biblioteques, algunes d'elles amb col·leccions incompletes i amb problemes d'espai i sembla que amb un futur incert.

Altres publicacions molt més recents sembla que també podrien seguir el mateix camí. Així els fulls de divulgació de l'antic Servei de Extensió Agrària (SEA) i d'altres de l'Obra Agrícola de la Caixa d'Estalvis i Pensions publicades en la dècada dels anys vuitanta i que van tenir en el seu moment una ampla difusió, costen molt de trobar avui dia. De fet, algunes només poden trobar-se en arxius personals d'alguns professors d'universitat.

Esperem que aquesta recopilació, que ha permès catalogar un total de 475 publicacions sobre farratges i pastures a Catalunya, constitueixi una aportació al coneixement del patrimoni tècnic agrari del nostre país.

Abans d'acabar aquesta introducció, volem agrair a totes les persones responsables de les diferents biblioteques i institucions el seu ajut desinteressat, que ha estat imprescindible en la nostra tasca de recopilació.

ÍNDEX DE PUBLICACIONS PER CULTIUS

1. Alfals (userda)
2. Cereals d'hivern per a farratge
3. Colza farratgera
4. Trepadella
5. Blat de moro per a farratge
6. Naps per a farratge
7. Sorgo per a farratge i *pasto del Sudán*
8. Raigràs
9. Remolatxa farratgera
10. Veça i altres lleguminoses

11. Altres farratges
12. Prats sembrats
13. Prats (botànica, descripció, flora, classificació)
14. Prats (gestió i maneig)
15. Aspectes generals de la producció de farratges
16. Fonts consultades
 - 16.1. Revistes i col·leccions catalanes d'agricultura
 - 16.2. Revistes d'agricultura de la resta de l'Estat
 - 16.3. Revistes de biologia amb referències a pastures
 - 16.4. Revistes internacionals d'agricultura
 - 16.5. Jornades tècniques
 - 16.6. Congressos
 - 16.7. Estadístiques

PUBLICACIONS SOBRE FARRATGES ORDENADAS PER CULTIUS

1. ALFALS (userda)

1. AGUILÓ GARSOT, J. (1926). «Una altra cuca de l'alfals». *Agricultura*, vol. 10, p. 646-648.
2. ÁLVARO, J.; LLOVERAS, J. (2003). *Metodología de la producción de alfalfa en España*. Lleida: Asociación Interprofesional de Forrajes Españoles (AIFE): Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, p. 78.
3. ALBOQUERS, J.; CASAÑAS, F.; BARRÀS, M.; CÁRDENAS, G. (1982). «Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals III. Producció de primer any de 45 varietats sembrades l'any 1981». A: BOSCH, L. [et al.]. *Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals. Producció de primer any de 62 varietats sembrades l'any 1980*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 34)
4. ALBOQUERS, J.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; CLAVERO, A.; GONZÁLEZ, R.; ULANOWSKY, S. (1987). «Mejora de la alfalfa Aragón». *Pastos*, 17, p. 104-117.
5. ALBOQUERS, J.; CLAVERO, A.; CASAÑAS, F.; BOSCH, L. (1986). «Valoración agronómica de 101 variedades de alfalfa (*Medicago sativa* L.) en la comarca del Vallés Occidental». *Pastos*, 16, p. 221-231.
6. ALBOQUERS, J.; CLAVERO, A.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1983). «Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals IV. Producció dels tres primers anys de cultiu de 45 varietats sembrades l'any 1981». A: BOSCH, L. [et al.]. *Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals. Producció de primer any de 62 varietats sembrades l'any 1980*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 46)
7. ALBOQUERS, J.; CLAVERO, A.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1985). «Valoración agronómica de 101 variedades de alfalfa (*Medicago sativa* L.) en la comarca del Vallés Occidental». A: *Actas de la XXV Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Vol. 3.

8. ARGILA, F. (1890). «Alfals: una prova feta al segon any, en Granollers del Vallés, amb 36 canals quadrats de terreno de regadiu sembrat d'alfals (*Medicago sativa*)». *L'Art del Pagès*, 412, p. 26-27.
9. ARUMÍ FARGAS, J. (1920). «L'ús del superfosfat en els alfalfars de l'Urgell». *Agricultura*, vol. 3, p. 370-372.
10. AULÍ, J. (1927). «Els terrenys àcids en el conreu de l'alfals i trefle». *Agricultura*, vol. 11.
11. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; ALBOQUERS, J. (1982). «Comparació de les característiques agronòmiques d'alfals. Producció de primer i segon any de 62 varietats (Vallès Occidental)». A: BOSCH, L. [et al.]. *Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals. Producció de primer any de 62 varietats sembrades l'any 1980*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 27)
12. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; ALBOQUERS, J. (1983). «Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals. Producció de primer any de 62 varietats sembrades l'any 1980 (Vallès Occidental)». A: BOSCH, L. [et al.]. *Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals. Producció de primer any de 62 varietats sembrades l'any 1980*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 34)
13. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; ALBOQUERS, J. (1984). «Comparació de les característiques agronòmiques d'alfals IV, V i VI (Torrebonica)». A: BOSCH, L. [et al.]. *Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals. Producció de primer any de 62 varietats sembrades l'any 1980*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 45)
14. «El cabell o cúscuta del aufals» (1933). *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat Agrícola de Vich*, 516, p. 1-2.
15. CASALLO, P. J. (1919). «Lluita contra la cuca negra (*Colaspidema atrum*) de l'alfals». *Agricultura*, vol. 2, p. 201-203.
16. CASAÑAS, F., BOSCH, L.; ALBOQUERS, J.; CLAVERO, A. (1984). *Les varietats d'alfals a Catalunya. Noves perspectives*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Fulls de Divulgació Agropecuària; 7)
17. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; VERDÚ, A. M. C. (1989). «La luzerne Aragón, un écotype non dépassé en Espagne par les variétés améliorées». *XVI International Grassland Congress. Nice. France, 4-11 October*.
18. CHOCARRO C.; LLOVET, J.; FANLO, R.; LLOVERAS, J. (2004). «Efecto de la distancia entre líneas sobre la producción de semillas de alfalfa». A: GARCÍA CRIADO, B.; GARCÍA CIUDAD, A.; VÁZQUEZ DE ALDANA, R.; ZABALGOGEAZCOA, I. [ed.]. *Pastos y ganadería extensiva*. XLIV Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Salamanca, p. 433-437.
19. CLAVERO, A.; CASAÑAS, F.; ALBOQUERS, J.; BOSCH, L. (1983). «Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals V. Producció dels quatre primers anys de cultiu de 62 varietats sembrades l'any 1980». A: BOSCH, L. [et al.]. *Comparació de les característiques agronòmiques de l'alfals. Producció de primer any de 62 varietats sembrades l'any 1980*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 27)

20. «Cultiu de les plantes ferratjeras. Alfals» (1879). *L'Art del Pagès*, 3, p. 24-25.
21. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA (1937). «Defenseu els vostres alfals contra la cuca negra». *Butlletí del Departament d'Agricultura*, 6, p. 133-135. [Emissió, núm. 63]
22. ELIES, A. (1923-1924). «La roja de l'alfals». *Agricultura*, vol. 7, p. 17-19.
23. FAGES, I. (1920). «Les plantes farratgeres XI». *L'Art del Pagès*, 1107, p. 1-3.
24. FANLO, R.; CHOCARRO, C.; INTINI, M.; LLOVERAS, J. (2004). «Efecto del pastoreo invernal sobre la producción y calidad de las alfalsas de regadío». *Tierras de Castilla y León*, 102, p. 74-79.
25. FANLO, R.; CHOCARRO, C.; INTINI, M.; LLOVERAS, J. (2004). «Efecto del pastoreo invernal sobre las malas hierbas de alfalfares de regadío en el Valle del Ebro». A: GARCÍA CRIADO, B.; GARCÍA CIUDAD, A.; VÁZQUEZ DE ALDANA, R.; ZABALGOGEAZCOA I. [ed.]. *Pastos y ganadería extensiva*. XLIV Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Salamanca, p. 445-448.
26. HIDALGO, F. (1969). *Varietades de alfalfa y sus áreas de adaptación en España*. Saragossa: Asociación de Investigación para la Mejora de la Alfalfa.
27. JUSCAFRESCA, B. (1926). «Com s'ha de sembrar l'alfals». *Agricultura*, vol. 10, p. 46-47.
28. LLOVERAS, J. (1998). «La alfalfa en la provincia de Lleida». A: LLORCA, M.; MASIP, J.; OLLÉ, F. [ed.]. *La alfalfa: Cultivo, transformación y consumo*. Lleida: Asociación Interprofesional de Forrajes Españoles (AIFE): Universitat de Lleida, p. 120-127.
29. LLOVERAS, J.; FERRAN, J.; MUÑOZ, F.; TORRES, L. (1998). «Harvest management effects on alfalfa (*Medicago sativa* L.) production and quality in Mediterranean areas». *Grass and Forage Science*, 53, p. 88-92.
30. LLOVERAS, J.; ALMACELLES, J.; TABERNER, A. (2004). *Buenas prácticas del cultivador de alfalfa*. Lleida: Asociación Interprofesional de Forrajes Españoles (AIFE): Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, p. 3.
31. LLOVERAS, J.; ARAN, M.; VILLAR, P.; BALLESTA, A.; ARCAYA, A.; VILANOVA, X.; MUÑOZ, F.; DELGADO, I. (2004). «Effect of swine slurry on alfalfa production and on tissue and soil nutrient concentration». *Agronomy Journal*, 96, p. 986-991.
32. LLOVERAS, J.; BALLESTA, A.; ESPACH, S.; ÁLVAREZ, A. (1998). «Efecto de la siembra intercalar de alfalfa en el cultivo del maíz en los regadíos del valle del Ebro». A: *Actas de la XXXVIII Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Sòria, p. 141-144.
33. LLOVERAS, J.; BETBESÉ, J. A.; ARENY, J.; LÓPEZ QUEROL, A. (1992). «Varietats d'alfals als regadius de Lleida». *Fulls d'Informació* [Servei d'Extensió Agrària. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca], núm. 24, p. 4.
34. LLOVERAS, J.; BETBESÉ, J. A.; LÓPEZ QUEROL, J.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A.; BAGÀ, M. (1999). «Varietats d'alfals en els regadius de Lleida». *Catalunya Rural i Agrària*, 52, p. 12-15.
35. LLOVERAS, J.; BETBESÉ, J. A.; LÓPEZ QUEROL, J.; NADAL, L.; BAGÀ, M.; BOFIAS,

- P. (1997). «Varietats d'alfals als regadius de Lleida». *Catalunya Rural i Agrària*, 33, p. 5-8.
36. LLOVERAS, J.; FERRAN, J.; BOIXADERA, J.; BONET, J. (2001). «Potassium fertilization effects on alfalfa in a Mediterranean climate». *Agronomy Journal*, 93, p. 139-143.
37. LLOVERAS, J.; FERRAN, J.; FANLO, R.; CHOCARRO, C.; BALLESTA, A. (2003). «Efecto del abonado potásico en la producción de alfalfa en el valle del Ebro: Resultados preliminares». A: ROBLES, A. B.; RAMOS, M. E.; MORALES, M. C.; SIMÓN, E.; REBOLLAR, J. L.; BOZA, J. [ed.]. *Pastos, desarrollo y conservación*. XLV Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Sevilla: Consejería de Agricultura y Pesca. Junta de Andalucía, p. 181-186.
38. LLOVERAS, J.; LANZACO, O.; PEDRÓS, C.; GRACIA, J.; SOLDEVILA, J.; MERINO, E.; BETBESÉ, J. A.; ARENY, J.; LÓPEZ, A. (1995). «Varietats d'alfals en els regadius de Lleida». *Catalunya Rural i Agrària*, 9, p. 11-15.
39. LLOVERAS, J.; LÓPEZ QUEROL, A.; BETBESÉ, J. A.; BAGÀ, M.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A. (1998). «Evaluación de variedades de alfalfa en los regadíos del valle del Ebro: Análisis de las diferencias intervarietales». *Pastos*, 28, p. 37-56.
40. LLOVERAS, J.; LÓPEZ QUEROL, A.; BETBESÉ, J. A.; BAGÀ, M.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A. (2000). «Varietats d'alfals per al 2000». *Catalunya Rural i Agrària*, 66, p. 31-34.
41. LLOVERAS, J.; PEDROS, C.; SOLDEVILA, J. 1994. «Effect of nematodes in the seasonal forage production of alfalfa cultivars in irrigated areas of the Ebro Valley (Spain)». A: *Management and breeding of perennial lucerne for diversified purposes. Reur technical series*, 36, p. 254-255. Eucarpia/FAO Medicago Meeting. Lusignan (França), 4-8 de setembre.
42. LLOVERAS, J.; SANTIVERI, P.; PONS, J.; FONT, C. (2004). «Efecto del abonado nitrogenado invernal en la producción y calidad de la alfalfa en los regadíos del Urgell». *Tierras de Castilla y León*, 102, p. 80-86.
43. LLOVERAS, J.; SANTIVERI, P.; PONS, J.; FONT, C.; FERRÁN, J. (2000). «Efecto del abonado nitrogenado invernal en la producción y calidad de la alfalfa en los regadíos del valle del Ebro». A: *Actas de la XL Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos. Bragança - A Coruña - Lugo*. P. 255-261.
44. LLOVERAS, J.; SANTIVERI, P.; MORENO, A. (2002). «Efecto de la dosis de siembra en la producción y densidad de plantas de alfalfa en el valle del Ebro». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLIV Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 355-360.
45. LLOVERAS, J.; JOUNOU, R.; FERRAN, J.; SANTIVERI, P.; TORRES, L. (2001). «Comparación de la calidad forrajera de los ecotipos de alfalfa (*Medicago sativa*) Ampurdán y Aragón». A: CIBIO [ed.]. *Biodiversidad en pastos*. XLI Reunión de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos. Alacant, p. 527-531.

46. LLOVET, J. (1927). «El conreu de l'usurda a l'Empordà». *Agricultura*, 11, p. 57-61.
47. LLOVET, J. (1925). «La cuca verda de l'alfals». *Agricultura*, 9, p. 594-597.
48. LLOVET, J. (1967). Consideraciones sobre la producción forrajera en Cataluña. A: *Actas de Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*.
49. LLOVET, J. (1963). *Características de nuestra actual producción forrajera I. La alfalfa en los secanos del Ampurdán*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions.
50. LLOVET, J. (1963). *El binomio forraje-ganado. El cultivo de la alfalfa en los secanos del Ampurdán*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas: Publicacions de l'Institut de Biologia Aplicada, tom 34.
51. LLORCA, M.; MASIP, J.; OLLÉ, F. [ed.] (1998). *La alfalfa: Cultivo, transformación y consumo*. Lleida: Asociación Interprofesional de Forrajes Españoles (AIFE): Universitat de Lleida, p. 319.
52. MARTÍNEZ, L.; CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; ALBOQUERS, J.; CLUA, D. (1984). *Producció de proteïna de diferents varietats d'alfals*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 47)
53. MATURANA, A. (1935). «Regeneració d'alfalsars». *Agricultura*, 19-20, p. 169.
54. OBRA AGRÍCOLA DE LA CAIXA DE PENSIONS (1986). *Assaig de comportament agronòmic de 21 varietats d'alfals a la comarca del Segrià*. [Full de divulgació]
55. PALACIO, P. (1904). «Cultiu del aufals». *L'Art del Pagès*, p. 106-112.
56. PALACIO, P. (1904). «Cultiu del aufals». *L'Art del Pagès*, p. 119-123.
57. PONS, X. (2002). «Niveles poblacionales de pulgones en alfalfa libre de tratamientos aficidas». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; I.; BOVET, LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLIV Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 349-353.
58. PORTABELLA, C.; CASAÑAS, F.; ALBOQUERS, J.; BOSCH, L. (1982). «Variabilidad fenotípica, correlaciones entre caracteres morfológicos y agronómicos en la alfalfa Aragón (*Medicago sativa*)». *Anales de Aula Dei*, 16, p. 159-171.
59. SÁNCHEZ, E.; VERDÚ, A. M. C.; CASAÑAS, F.; Bosch, L. (1992). «Prospecció de noves varietats d'alfals per a Catalunya». *Quaderns agraris* [Institució Catalana d'Estudis Agraris], 15, p. 39-45.
60. SANTIVERI, P.; GONFAUS, M.; LLOVERAS, J. (2004). «Influencia de la dosis de siembra en los componentes del rendimiento y la producción de materia seca en alfalfa». *Tierras de Castilla y León*, 102, p. 88-94.
61. SANTIVERI, P.; GONFAUS, M.; LLOVERAS, J. (1999). «Influencia de la dosis de siembra en los componentes del rendimiento y la producción de materia seca en alfalfa». A: *Actas de la XXXIX Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Almería, p. 274-277.
62. SECCIÓN OFICIAL DE LA PROVINCIA DE GERONA DEL SERVICIO AGRONÓMICO NA-

- CIONAL (1916). «Plaga que ataca a los alfalfares (userdes)». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*, 160, p. 1961-1963.
63. SECCIÓN OFICIAL DE LA PROVINCIA DE GERONA DEL SERVICIO AGRONÓMICO NACIONAL (1916). «Plaga que ataca a los alfalfares (userdes)». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*, 159, p. 1943-1946.
64. SERVEI DE PROTECCIÓ DELS VEGETALS (1982). «Malesherbes en alfals». *Fulls d'Informació* [Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca], 2 (182), p. 2.
65. «La sembra de la oserda (aufals) barrejada amb blat» (1917). *L'Art del Pagès*, 1079, p. 10-11.
66. SISQUELLA, M. T.; LLOVERAS, J.; BAGÀ, M.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A.; BETBESÉ, J. A. (2003). «Varietats d'alfals als regadius per aspersió a Lleida». *Catalunya Rural i Agrària*, 104, p. 24-26.
67. SISQUELLA, M.; LLOVERAS, J.; ALVARO, J.; SANTIVERI, P.; CANTERO, C. (2004). *Técnicas de cultivo para la producción de maíz, trigo y alfalfa en regadíos del valle del Ebro. Proyecto TRAMA-LIFE*. P. 105. ISBN: 84-688-7860-X.
68. SISQUELLA, M.; LLOVERAS, J.; ALVARO, J.; SANTIVERI, P.; CANTERO, C. (2004). *Tècniques de cultiu per a la producció de panís, blat i alfals en regadius de la vall de l'Ebre. Projecte TRAMA-LIFE*. P. 105. ISBN: 84-688-7866-90-X.
69. SISQUELLA, M.; LLOVERAS, J.; LÓPEZ, A.; BETBESÉ, J. A.; BAGA, M.; LÓPEZ, Andrea. (2003). «European alfalfa varieties for the irrigated areas of the Ebro valley (Spain)». *Plant Breed (Czech J. Genet)*, 39, p. 241-243. [Edició especial]
70. TOBELLA, F. X. (1896). «Los excrementos del bestiar bovino com herbicides per als aufalsars». *L'Art del Pagès*, p. 69-70.
71. ULANOWSKY, J.; ALBOQUERS, J.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; CLAVERO, A.; GONZÁLEZ, R.; ULANOWSKY, S. (1987). «Mejora de la alfalfa Aragón». *Pastos*, 17, p. 105-117.
72. VALLÈS ESTRUCH, J. (1922). «Blats, alfalsos i nitrats». *Agricultura*, 5, p. 406-409.
73. VILADOT PUIG, J. (1920). «Notes sobre el conreu de l'alfals: la llavor i la sembra». *Agricultura*, 3, p. 285-288.
74. VILADOT PUIG, J. (1921). «La preparació de la terra i els adobs en el conreu de l'alfals». *Agricultura*, 4, p. 619-622.
75. VILADOT PUIG, J. (1921). «Els avantatges de l'alfals». *Agricultura*, 4, p. 301-304.
76. VILADOT PUIG, J. (1921). «La fertilitat que l'alfals deixa a la terra». *Agricultura*, 4, p. 392-395.
77. VILADOT PUIG, J. (1921). «L'alfals». *Agricultura*, 4, p. 173-175.
78. VILADOT PUIG, J. (1921?). «Dades sobre la composició de l'alfals». *Agricultura*, 4.
79. VILADOT PUIG, J. (1922). «Les cures als prats d'alfals». *Agricultura*, 5, p. 149-150.

80. VILADOT PUIG, J. (1923). «L'associació de l'alfals a l'Urgell». *Agricultura*, 6, p. 15-17.
81. VILADOT PUIG, J. (1929). «Enfermedades de la alfalfa». *Crònica Targarina* [Tàrrrega (Lleida): Talleres Gráficos], p. 54.
82. VILAESCUSA, H. (1935). «El sofre i l'alfals». *Agricultura*, 19-20, p. 205.

2. CEREALS D'HIVERN PER A FARRATGE

1. BAHÍ, J. F. (1818). «Noticias de una avena, y de otras plantas gramíneas, muy interesantes para pasto de los ganados, que se cultivan en el Jardín Botánico de Barcelona». A: *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona*. Tom 7, p. 14-16.
2. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; ALBOQUERS, J.; MURTRA, J. (1981). *Comparació de farratgeres d'hivern (Vallès Occidental)*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 35)
3. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1989). *Resultats obtinguts amb els assajos amb plantes farratgeres d'hivern-primavera. Temporada 1988-89. Bell-lloc del Pla*. Centre de Capacitació Agrària, 26 p.
4. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1989). *Resultats dels assajos de cereals i farratgeres. Temporada 1988-89. Bell-lloc del Pla*. Centre de Capacitació Agrària, 20 p.
5. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1988). *Resultats obtinguts en els assaigs amb plantes farratgeres d'hivern-primavera. Plantes assajades: raigràs, colza, cereals d'hivern i barreges entre cereals i lleguminoses. Temporada 1986-1987. Bell-lloc del Pla*. Girona: Centre de Capacitació Agrària, p. 35.
6. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres VIII». *L'Art del Pagès*, 1104, p. 1-3.
7. PUJOL, M. (1998). *Gramíneas. Aplicaciones agronómicas*. Barcelona: Edicions UPC, p. 51.
8. PUJOL, M. (2000). «Producció de farratges amb cereals d'hivern». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona*, 4, p. 13-29.
9. RIBA, C. de; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M. C.; SANCHEZ, E.; BOSCH, L. (1990). «Evaluación del triticale y el ray-grass como forraje de invierno en siembra tardía». *ITEA* 86A (1), p. 51-58.
10. ROYO, C. (1990). «Empleo del grano de triticale en alimentación animal y posibilidades del aprovechamiento mixto forraje-grano». *Riegos y Drenajes*, 41, p. 19-26.
11. ROYO, C. (1997). «Grain yield and yield components as affected by forage removal in winter and spring triticale». *Grass and Forage Science*, 52, p. 63-72.
12. ROYO, C. (1999). «Plant Recovery and Grain-Yield Formation in Barley and Triticale Following Forage Removal at Two Cutting Stages». *Journal of Agronomy and Crop Science*, 182, p. 175-183.
13. ROYO, C.; ARAGAY, M. (1998). «Spring triticale grown for different end-

- uses in a mediterranean-continental area». *4th International Triticale Symposium. Red Deer, Alberta. Canada. July 26-31*. P. 268-271.
14. ROYO, C.; ARAGAY, M.; PUIGDOMÈNEC, A.; ARBONÉS, A.; BAGÀ, M.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A.; LÓPEZ QUEROL, A. (1997). «El triticale als secans de l'interior de Catalunya (2.a)». *Catalunya Rural i Agrària*, 34, p. 12-17.
 15. ROYO, C.; ARAGAY, M.; PUIGDOMÈNEC, A.; ARBONÉS, A.; BAGÀ, M.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A.; LÓPEZ QUEROL, A. (1997). «El triticale als secans de l'interior de Catalunya (2.b)». *Catalunya Rural i Agrària*, 35, p. 8-11.
 16. ROYO, C.; BLANCO, R. (1999). «Growth analysis of five spring and five winter triticale genotypes». *Agronomy Journal*, 91, p. 305-311.
 17. ROYO, C.; INSA, J. A.; BOUJENNA, A.; RAMOS, J. M.; MONTESINOS, E.; GARCÍA DEL MORAL, L. F. (1994). «Yield and quality of spring triticale used for forage and grain as influenced by sowing date and cutting stage». *Field Crops Research*, 37, p. 161-168.
 18. ROYO, C.; LÓPEZ QUEROL, A.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A.; BAGÀ, M.; ARBONÉS, A.; PUIGDOMÈNEC, A.; ARAGAY, M. (1996). «El triticale als regadius de Lleida». *Catalunya Rural i Agrària*, 23, p. 5-14.
 19. ROYO, C.; MONTESINOS, J. L.; MOLINA-CANO, J. L.; SERRA, J. (1993). «Triticale and other small grain cereals for forage and grain in Mediterranean conditions». *Grass and Forage Science*, 48, p. 11-17.
 20. ROYO, C.; PARÉS, D. (1996). «Yield and quality of winter and spring triticales for forage and grain». *Grass and Forage Science*, 51, p. 449-455.
 21. ROYO, C.; PENELLA, E.; TRIBÓ, F.; MOLINA-CANO, J. L. (1996). «Aptitude of spring and winter triticales for dual-purpose (forage and grain) in mediterranean conditions». A: GUEDES-PINTO, H. [et al.] [ed.]. *Triticale: Today and Tomorrow*, p. 843-849.
 22. ROYO, C.; ROMAGOSA, I. (1996). «Effect of forage removal at the first detectable node stage on the growth of winter and spring triticale». *Grass and Forage Science*, 51, p. 170-179.
 23. ROYO, C.; SERRA, J. (1993). «Triticale for forage and dual-purpose in Catalonia (Spain)». *Triticale Topics*, 10.
 24. ROYO, C.; SERRA, J.; BAGÀ, M.; LÓPEZ QUEROL, A.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A.; ARBONÉS, A.; PUIGDOMÈNEC, A.; ARAGAY, M. (1999). «El triticale a Girona». *Catalunya Rural i Agrària*, 55, p. 29-33.
 25. ROYO, C.; SERRA, J.; LÓPEZ QUEROL, A.; ARBONÉS, A.; BAGÀ, M. (1993). «Comportament del triticale (X Triticosecale Wittmach.) com a conreu de doble aprofitament (farratge i gra) al Baix Empordà». *Resum d'experimentacions de la Fundació Mas Badia*, vol. 4, p. 1-4.
 26. ROYO, C.; TRIBÓ, F. (1997). «Triticale and barley for grain and for dual-purpose (forage + grain) in a Mediterranean-type environment I. Growth analyses». *Australian Journal of Agricultural Research*, 48, p. 411-421.
 27. ROYO, C.; TRIBÓ, F. (1997). «Triticale and barley for grain and for dual-purpose (forage+grain) in a Mediterranean-type environment II. Yield, yield components and quality». *Australian Journal of Agricultural Research*, 48, p. 423-432.

28. ROYO, C.; VOLTAS, J.; ROMAGOSA, I. (1999). «Remobilization of pre-anthesis assimilates to the grain only and dual-purpose (forage and grain) triticale». *Agronomy Journal*, 91, p. 312-316.

3. COLZA FARRATGERA

1. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1988). *Resultats obtinguts en els assaigs amb plantes farratgeres d'hivern-primavera. Plantes assajades: raigràs, colza, cereals d'hivern i barreges entre cereals i lleguminoses. Temporada 1986-1987. Bell-lloc del Pla*. Girona: Centre de Capacitació Agrària, p. 35.
2. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1989). *Resultats obtinguts amb els assajos amb plantes farratgeres d'hivern-primavera. Temporada 1988-89. Bell-lloc del Pla*. Centre de Capacitació Agrària, p. 26.
3. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1989). *Resultats dels assajos de cereals i farratgeres. Temporada 1988-89. Bell-lloc del Pla*. Centre de Capacitació Agrària, p. 20.
4. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres V». *L'Art del Pagès*, 1101, p. 1-2.

4. TREPADILLA

1. «Assaigs i demostracions. Proves d'ensitjament de trepadilla a Sta. Coloma de Queralt». *Butlletí Agropecuari* [Obra Agrícola de La Caixa de Pensions], núm. 1-2 (1978), p. 72-74.
2. BAHÍ, J. F. (1817). *Reflexiones sobre los felices ensayos practicados en el Jardín Botánico de Barcelona con el cultivo hibernal de la colsa para extraer aceite y del pipirigallo ó esparcilla para prados artificiales, ambos en secano; con algunas indicaciones del gran medio pronto y seguro para adelantar la agricultura y aumentar la población rústica en España repartiendo las tierras á censo ó en enfiteusis*, tom 4, p. 193-206.
3. BAHÍ, J. F. (1819). «Continuar las observaciones sobre los ensayos de prados artificiales, practicados en el real jardín botánico de Barcelona: trátese de la yerba de Guinea, *Panicum altissimum*, con el cual y el de la esparceta y pimpinela, de que se habló en los números anteriores, queda plenamente demostrado que todos los campos de España en secano pueden sin ninguna labor ulterior estar en continuo verde para pastos y consecuente cría de numerosísimos ganados; primera riqueza de un pueblo agricultor y basa de la misma agricultura». A: *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona*. Tom 9, p. 97-103.
4. BAHÍ, J. F. (1819). «Noticia de las producciones que han dado los distintos cultivos que se han practicado en el decurso del último año escolar en el establecimiento de agricultura y botánica de Barcelona». A: *Memo-*

rias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona. Tom 9, p. 145-160.

5. «La esparceta» (1912). *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*, 114, p. 1217-1219.
6. GANTÚS, T. U. (1922). «El conreu de l'esparcet o trepadella». *Agricultura*, 5, p. 13-16.
7. MICHELENA, A.; HYCKA, M. (1988). «Diferenciación y caracterización de los dos tipos de esparceta (*Onobrychis viciaefolia scop*) cultivada en España». *Investigación Agraria: Producción y Protección Vegetales*, 3, p. 283-290.
8. MICHELENA, A. (1984). «Estudio de la variabilidad de la esparceta de un corte cultivada en España». *Pastos*, 14, p. 225-232.
9. MIR, R. M. (1935). «El que valen la trepadella i la zulla». *Agricultura*, 19-20.
10. MONTSERRAT, P.; FILLAT, F. (1984). «La esparceta en los climas continentales pirenaicos». *Pastos*, 14, p. 133-141.
11. PÉREZ MALLA, J. (1948). «La longevidad de las esparcetas». *Boletín de la Cámara Oficial Agraria de Barcelona*, p. 307-311.
12. «Praticultura. Esparcet ó trepadella (*Hedisarum onobrychis*)». *L'Art del Pagès*, 144 (1882), p. 269-271.
13. SALA ROQUETA, R. (1949). *Sobre genética de la esparceta. Estación de biología aplicada de Ntra. Sra. de Bon Repos*. Instituto de Estudios Ilerdenses: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 24.
14. «Sobre ferratjes. Trepadella». *L'Art del Pagès*, 440 (1890), p. 270-271.

5. BLAT DE MORO PER A FARRATGE

1. AFRIGI, SEMEGA, FUNDACIÓ MAS BADIA (2000). *Jornada sobre conreus farratgers. La Tallada d'Empordà. 24 d'agost*. P. 18.
2. AFRIGI, SEMEGA, FUNDACIÓ MAS BADIA (1999). *Jornada sobre conreus farratgers. La Tallada d'Empordà. 31 d'agost*. P. 28.
3. ALBANELL, E.; PLAIXATS, J.; FERRET, A.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. C. (1995). «Evaluation of near Infrared Reflectance spectroscopy for predicting stover quality trait in semi-exotic populations of maize». *Journal Science of Food and Agriculture*, 69, p. 269-273.
4. ALBANELL, E.; PLAIXATS, J.; MAS, M. (1997). «Quality prediction of forage maize by Near-Infrared Reflectance Spectroscopy (NIRS) technique». *Journal of Animal Feed Sciences*, 6, p. 559-565.
5. ALBUQUERS, A.; CLAVERO, J.; ROMERO, C.; NUEZ, F. (1986). «Distancia de precocidad entre líneas puras de maíz y producción de sus híbridos». A: *Ponencias y comunicaciones sobre obtención de híbridos. 4as Jornadas Técnicas sobre Maíz. Lleida, 9-11 d'abril*. P. 49-64.
6. ALMIRALL, A.; CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; SÁNCHEZ, E.; PEREZ, A.; NUEZ, F. (1996). «Genetic study of the Forage Nutritive Value in the Lancaster Variety of Maize». *Maydica*, 41, p. 227-234.

7. ALMIRALL, A.; ROCA, X.; VERDÚ, A. M. C.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; NUEZ, F. (1994). «Possibilitats de fer selecció indirecta per a producció de farratge a la varietat Lancaster de blat de moro». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona*, 15, p. 3-42.
8. AMENÓS, X. (1987). *Rendiment en gra i en farratge de 10 híbrids comercials*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions, p. 3-10. (Circulars d'Experimentació Agrària; 61)
9. BALLESTA, A.; LLOVERAS, J.; FERRAN, J.; MONTORI, M.; PONS, M. (1997). «Efecto de la fertilización nitrogenada en la producción de maíz para forraje y grano y en el nivel de N residual del suelo en los regadíos de Lleida». A: *Actas de la XXXVII Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Sevilla, p. 339-346.
10. BASTIDA, F. (1981). *Anàlisi de la producció de blat de moro farratger considerant cicle, època de sembra, i densitat*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 49)
11. «Blat de moro». *Catalunya Agrícola i Ramadera*, núm. 7 (1989), p. 27-29.
12. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; ESPINOSA, J. M.; ROMERA, C.; FRIGOLA, O.; RAMON, J. (1984). *Blat de moro farratger. Recomanacions practiques*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Fulls de Divulgació Agropecuària; 5)
13. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; FERRET, A.; SÁNCHEZ, E.; NUEZ, F. (1994). «Screening tropical maize populations to obtain semiexotic forage hybrids». *Crop Science*, 34, p. 1089-1096.
14. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; NUEZ, F. (1985). «Influence of chromosome segments linked to pale green-11 and pale green-12 on quantitative traits». *Maize Genetics Cooperation News Letter*, 59, p. 18-20.
15. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; ROMERA, C.; ALOY, M.; NUEZ, F. (1986). «Efecto de los distintos genotipos pale green-11, pale green 12, en caracteres cuantitativos». Ponencias y comunicaciones sobre obtención de híbridos. A: *Ponencias y comunicaciones sobre obtención de híbridos. 4as Jornadas Técnicas sobre Maíz. Lleida, 9-11 d'abril*. P. 67-85.
16. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; SÁNCHEZ, E.; ALMIRALL, A.; NUEZ, F. (1999). «Forage maize in mild-temperate zones: breeding strategies for the near future». *Trends in Agronomy*, 2, p. 1-11.
17. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; SÁNCHEZ, E.; ALMIRALL, A.; VALERO, J.; NUEZ, F. (2000). «Combining ability of B73 with 5 generations of selection for stem thickness in Lancaster variety of maize». A: *18 International Eucarpia Conference on maize and sorghum genetics and breeding at the end of the 20th century*. Belgrad (Iugoslàvia).
18. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M. C.; ALOY, M.; SÁNCHEZ, E. (1988). *Millora genètica vegetal. Millora genètica del blat de moro farratger*. Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona, 10, p. 9-16.
19. BOSCH, L.; FERRET, A.; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M. C.; NUEZ, F. (1989). «Comparison of Stay Green and non Stay Green Mayze Híbrids for Forage Use». *12 Eucarpia Congress*. Göttingen (Alemanya).
20. BOSCH, L.; MUÑOZ, F.; CASAÑAS, F.; MAS, M.; SÁNCHEZ, E.; VERDÚ, A. M.

- (1992). «Valoración forrajera de 24 híbridos comerciales de maíz de ciclo largo: parámetros de producción de biomasa y calidad nutritiva». *Investigación Agraria: Producción y Protección Vegetales*, 7, p. 129-142.
21. BROSSA, J.; ESPINOSA, J. M.; ROMERA, C.; CLAVERO, A.; ALOY, M.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1987). *Producció de farratge de 32 híbrids comercials de blat de moro*. Servei d'Extensió Agrària. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, 8 p.
 22. CAMPS, N. (1910). «El conreu del blat de moro». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*, 89, p. 819-824.
 23. CAMPOS, J. de (1913). «La fertilización del maíz». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*, 125, p. 1403-1404.
 24. CAÑAS, S.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1987). «Estimación de la digestibilidad en híbridos comerciales de maíz de ciclo largo». *ITEA*, 72, p. 33-43.
 25. CASAÑAS, F.; BOSCH, L. (1985). «Sistema farratger margall - blat de moro: èpoques de sembra i cicles». *Sessions Tècniques sobre blat de moro*. Figueres: Obra Agrícola de la Caixa de Pensions, p. 35-38.
 26. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; ALBUQUERS, J.; CLAVERO, A.; ROMERO, C.; NUEZ, F. (1986). «Distancia de precocidad entre líneas puras de maíz y producción de sus híbridos». A: *Ponencias y comunicaciones sobre obtención de híbridos. 4as Jornadas Técnicas sobre Maíz. Lleida, 9-11 d'abril*. P. 49-64.
 27. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; ALMIRALL, A.; SÁNCHEZ, E.; NUEZ, F. (1998). «Correlated response in forage yield and quality of the Lancaster variety of maize, through selection in the stalk diameter». *Maydica*, p. 243-249.
 28. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; ESPINOSA, J. M.; BASTIDA, F.; DUEÑAS, J. C.; MOBASHERE, A.; RODRÍGUEZ, A.; ROMERO, C.; CLAVERO, A. (1986). *Sistema farratger margall - blat de moro. Època de sembra i cicles: el blat de moro*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions, p. 35-38. [Sessions tècniques]
 29. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; FERRET, A.; VERDÚ, A. M.; PLAIXATS, J.; ALBANELL, E.; NUEZ, F. (1991). «Optimization of the digestible dry matter yield from semi-exotic populations of maize». *Annales de Aula Dei*, 20, p. 41-51.
 30. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; NUEZ, F. (1988). «Línies pures d'elevada producció versus híbrids, en el blat de moro». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura*, 10.
 31. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; SÁNCHEZ, E.; FERRET, E.; PLAIXATS, J.; ALBANELL, E.; NUEZ, F. (1994). «Introducción de germoplasma tropical en la mejora del maíz forrajero». *Investigación Agraria: Producción y Protección Vegetales*, 9, p. 17-28.
 32. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; SÁNCHEZ, E.; ALMIRALL, A.; NUEZ, F. (1998). «Correlated response in forage yield and quality of the Lancaster variety of maize, through selection in the stem diameter». *Maydica*, 43, p. 243-249.
 33. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; SÁNCHEZ, E.; ALMIRALL, A.; NUEZ, F. (1998). «Indirect selection for total digestible dry matter yield in forage maize, using stem diameter». A: *15 Eucarpia Congress*. Viterbo (Itàlia).

34. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; SÁNCHEZ, E.; ALMIRALL, A.; VALERO, J.; NUEZ, F. (2001). «Blat de moro farratger en zones temperades suaus: estratègies de millora genètica per al futur pròxim». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona*, 4, p. 31-44.
35. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; SÁNCHEZ, E.; FERRET, A.; NUEZ, F. (1993). «Tropical germplasm as a source for breeding late silage maize: hybrid semiexotic populations derived and breeding strategies». A: BIANCHI, A.; LUPOTTO, E.; MOTTO, M. [ed.]. *Breeding and molecular biology: accomplishments and future promises. Proceedings of the 16th Conference of the Maize and Sorghum Section of Eucarpia. Bergamo, Italy*. P. 198-197.
36. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; SÁNCHEZ, E.; FERRET, E.; PLAIXATS, J.; ALBANELL, E.; NUEZ, F. (1994). «Introducció de germoplasma tropical en la mejora de maiz forrajero». *Investigación Agraria: Producción y Protección Vegetal*, 9, p. 17-28.
37. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; VERDÚ, A. M. C.; ALOY, M.; FERRET, A.; NUEZ, F. (1989). «Perspectives in the Selection of a Semiexotic Maize for Forage Use». A: *12 Eucarpia Congress*. Göttingen (Alemanya).
38. CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M. C.; BOSCH, L.; FERRET, A.; ALBANELL, E.; PLAIXATS, J.; NUEZ, F. (1990). «Digestibility and yield of some semi-exotic maizes (A screening of semi-exotic populations to obtain longcycled forage inbreds)». A: *15 Congress of the Maize and Sorghum Section of Eucarpia*. Baden near Vienna (Àustria).
39. «Convé escapar el moresc o blat de moro?». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*, núm. 129 (1913), p. 1462-1463.
40. DOMINGO, J.; ROSELL, A.; OLIVA, M. (1988). *Blat de moro, assaigs amb 27 varietats de diferents cicles: mètodes d'assaig, resultats comparats per a farratge. Temporada 1987. Bell-lloc del Pla*. Girona: Centre de Capacitació Agrària, p. 40.
41. DOMINGO, J.; ROSELL, A.; VIÑOLAS, J. (1987). *Assaigs amb varietats de blat de moro: mètodes d'assaig, resultats comparats per a farratge o per a gra i valor dels productes. Temporada 1986. Bell-lloc del Pla*. Girona: Centre de Capacitació Agrària, p. 31.
42. EIZAGUIRRE, M.; XANXO, L.; PONS, X. (2002). «Incidencia de gusanos de suelo en maíz en una alternativa forrajera en el Alt Urgell». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 367-371.
43. ESPINOSA, J. M.; BASTIDA, F.; DUEÑAS, J. C.; MOBBASHERE, A.; RODRÍGUEZ, A.; CASAÑAS, F. (1985). *Optimització de la producció farratgera en el sistema blat de moro - margall*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agraria; 49)
44. ESPINOSA, J. M.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1985). *Producció de gra: època de sembra, cicle i densitat*. Figueres: Obra Agrícola de la Caixa de Pensions, p. 45-46. [Sessions tècniques sobre blat de moro]

45. ESPINOSA, J. M.; RODRÍGUEZ, A.; MOBBASHERE, A.; BASTIDA, F.; DUEÑAS, J. C.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1986). «Optimización del rendimiento del sistema forrajero maíz-raygrass en función del ciclo del maíz». A: *Ponencias y comunicaciones sobre mejora de maíz para usos especiales. 4as Jornadas Técnicas sobre Maíz. Lleida, 9-11 d'abril*.
46. «L'esplumallar el blat de moro» (1933). *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat Agrícola de Vich*, 526, p. 1-2.
47. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres VII». *L'Art del Pagès*, 1103, p. 1-3.
48. FERRET, A.; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M.; BOSCH, L.; NUEZ, F. (1991). «Breeding for yield and nutritive value in forage maize: An easy criterion for stover quality, and genetic analysis of Lancaster variety». *Euphytica*, 53, p. 61-66.
49. FERRET, A.; GASA, J.; PLAIXATS, J.; CASAÑAS, F.; BOSCH, L. (1997). «Prediction of the voluntary intake and apparent digestibility of maize silages fed to sheep from ear content, fiber components, in vitro digestibility or characteristics of nylon bag degradation». *Animal Science*, 64, p. 493-501.
50. FERRET, A.; PLAIXATS, J.; ALBANELL, E.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M. C.; NUEZ, F. (1993). «Resultados preliminares de la composición química y digestibilidad de maíces forrajeros creados por cruce entre poblaciones de origen tropical y material adaptado». *V Jornadas de Producción Animal. ITEA*, 12, p. 117-119.
51. FERRET, A.; PLAIXATS, J.; ALBANELL, E.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M. C.; NUEZ, F. (1995). «Evaluación de la calidad de la fracción vegetativa de maíces forrajeros obtenidos por cruce entre poblaciones de origen tropical y material adaptado». *ITEA*, 91, p. 13-22.
52. FERRET, A.; VERDÚ, A. M. C.; CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; NUEZ, F. (1990). «Improvement in the yield of digestible dry matter in maize using exotic germplasm». A: *XV Congress of the Maize and Sorghum Section of Eucarpia*. Baden near Vienna (Austria).
53. FUNDACIÓ MAS BADIA (1999). «Conreus farratgers». A: *Memòria de les activitats de recerca*. P. 19-21. <http://www.irta.es/cat/publi/memoria_mbadia.pdf>
54. FUNDACIÓ MAS BADIA (1997). «Varietats de blat de moro per a farratge». A: *Jornada Tècnica sobre Blat de Moro. Campanya 1998. Girona, 7 de setembre*.
55. FUNDACIÓ MAS BADIA (1997). «Paràmetres que defineixen l'aptitud de les varietats de blat de moro per a farratge». A: *Jornada Tècnica sobre Blat de Moro. Campanya 1998. Girona, 7 de setembre*.
56. GARCÍA, J. M.; CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; ALOY, M. (1987). «Introducció de material exòtic per a l'obtenció de blat de moro farratger: Resultats preliminars». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona. Any 1986. Quarta Sèrie*, 9, p. 31-37.
57. LLOVET, J. (1935). «Les condicions del treball agrícola i el sistema de producció a la plana de l'Alt Empordà». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona*, 1, p. 99-121.

58. LLOVET, V. (1986). *Estudi dels costos de producció. El blat de moro*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions, p. 65-67. [Sessions tècniques]
59. MARÍ, P.; ROMERA, C.; ESPINOSA, J. M.; CASAÑAS, F.; BOSCH, L. (1985). *Influència del cicle de l'híbrid, la densitat de sembra i l'època de sembra en la producció de gra i altres caràcters d'interès agronòmic en el blat de moro*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 53)
60. MAS, M. T. (2001). «Efectos recíprocos en semiexóticos de maíz (*Zea mays* L.)». *Investigación Agraria: Producción y Protección Vegetales*, 16, p. 417-428.
61. MAS, M.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; VALERO, J.; NUEZ, F. (1998). «Semiexotic population of corn Mo17 x Across 8443 La Posta as a base for forage breeding». *Maydica*, 43, p. 291-300.
62. OBRA AGRÍCOLA DE LA CAIXA DE PENSIONS (1980). *Assaig sobre varietats de blat de moro farratgeres (Almacelles, Balaguer, Mollerussa)*. (Circulars d'Experimentació Agrària; 6)
63. PALOU, J. (1881). «Blat de moro farratje». *L'Art del Pagès*, 5 (116), p. 207-209.
64. ROSELL, A.; DOMINGO, J. (1989). *Resultats dels assajos realitzats a Surigueroles (la Cerdanya). Temporada 1989. Bell-lloc del Pla*. Girona: Centre de Capacitació Agrària, 9 p.
65. SERRA, J.; SALVIA, J. (1999). *Varietats de blat de moro per a farratge. Resultats de l'any 1998 i recomanacions per a la campanya 1999*. Fundació Mas Badia.
66. SERRA, J.; SALVIA, J. (2000). *Varietats de blat de moro per a farratge. Resultats de l'any 1999 i recomanacions per a la campanya 2000*. Fundació Mas Badia.
67. SERRA, J.; SALVIA, J. (2001). *Varietats de blat de moro per a farratge. Resultats de l'any 2000 i recomanacions per a la campanya 2001*. Fundació Mas Badia.
68. SERRA, J.; SALVIA, J.; ARAGAY, M.; PUIGDOMÈNECH, M. A. (2002). «Evaluación de la aptitud forrajera de variedades comerciales de maíz (*Zea mays* L.) de ciclo FAO 700 cultivadas en regadío, en el nordeste de España». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; J. LLOVERAS [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 289-294.
69. SERVEI D'EXTENSIÓ AGRÀRIA. (1984). «Normes bàsiques de conreu del blat de moro per a ensitjar». Fulls d'informació [Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca], 9 (198), p. 4.
70. SISQUELLA, M.; LLOVERAS, J.; ALVARO, J.; SANTIVERI, P.; CANTERO, C. (2004). *Técnicas de cultivo para la producción de maíz, trigo y alfalfa en regadíos del valle del Ebro. Proyecto TRAMA-LIFE*. Lleida, p. 105. ISBN: 84-688-7860-X.
71. SISQUELLA, M.; LLOVERAS, J.; ALVARO, J.; SANTIVERI, F.; CANTERO, C. (2004). *Tècniques de cultiu per a la producció de panís, blat i alfals en regadius de la vall de l'Ebre. Projecte TRAMA-LIFE*. Lleida, p. 105. ISBN: 84-688-7866-90-X.

72. TORRES, A. (1986). *Evolució i moment actual del conreu del blat de moro. El blat de moro*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions, p. 47-49. [Sessions tècniques]
73. TRUJILLO, J.; CASTELLÓ, E.; MUÑOZ, F.; SÁNCHEZ, E.; MAS, M.; VERDÚ, A. M. C.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; NÚEZ, F. (1992). «Comportament farratger d'híbrids comercials de blat de moro de cicle llarg: producció de panotxa, producció de planta i producció de matèria seca digestible». *Full de Divulgació* [Servei d'Extensió Agrària: Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca], 9 (92), p. 8. [Fulls d'informació]

6. NAPS PER A FARRATGE

1. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres VIII». *L'Art del Pagès*, 1104, p. 1-3.
2. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres VI». *L'Art del Pagès*, 1102, p. 1-3.
3. VILLARD, F. (1931). «El nap». *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat Agrícola de Vich*, 406, p. 3-5.

7. SORGO PER A FARRATGE I PASTO DEL SUDÁN

1. BORRÀS, G.; LÓPEZ QUEROL, A.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, A.; BAGÀ, M.; LLOVERAS, J. (2002). «Capacitat productiva i avaluació de varietats de sorgo farratger, "pasto del Sudán" i híbrids als regadius de Lleida». *Catalunya Rural i Agrària*, 90, p. 30-32.
2. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres VII». *L'Art del Pagès*, 1103, p. 1-3.
3. «Praticultura. Cultiu d'algunes plantes farratgeres. Lo sorgo ensucrat (*holcus saccharatus*)». *L'Art del Pagès*, 6 (140) (1882), p. 231-234.
4. «Sorgo» (1904). *L'Art del Pagès*, p. 77-78.
5. VISA, N.; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M. C.; SÁNCHEZ, E.; BOSCH, L. (1990). «El sorgo grano, como cultivo forrajero de secano». *Boletín Agropecuario* [Fundació "la Caixa"], núm. 18, p. 11-13.

8. RAIGRÀS

1. AFRIGI, SEMEGA, FUNDACIÓ MAS BADIA. (2001). A: *Jornada tècnica sobre el conreu del Raigràs. Monells, 20 d'abril*. P. 25.
2. CASAÑAS, F.; BOSCH, L. (1985). «Sistema farratger margall-blat de moro: èpoques de sembra i cicles». A: *Sessions tècniques sobre blat de moro*. Figueres: Obra Agrícola de la Caixa de Pensions, p. 35-38.
3. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; RUIZ DE VILLA, M. C. (1980). «Alguns caràcters del margall correlacionats amb la producció». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona. Quarta Sèrie*, 2, p. 93-101.
4. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; RUIZ DE VILLA, M. C.; CLAVERO, A. (1980). «Separació

- de set varietats comercials de margall *westerwoldicum* mitjançant la consideració simultània de 15 caràcters morfològics». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona. Quarta Sèrie*, 2, p. 39-47.
5. CASAÑAS, F.; BOSCH, L.; RUIZ DE VILLA, M. C.; CLAVERO, A.; LORENTE, L. (1981). *Producció i caracterització de set varietats de margall italià westerwoldicum*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 11)
 6. «El cultiu del raigràs Itàlia». *Fulls d'Informació* [Servei d'Extensió Agrària: Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca], núm. 11 (1983), p. 3.
 7. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1989). *Resultats obtinguts amb els assajos amb plantes farratgeres d'hivern-primavera. Temporada 1988-89. Bell-lloc del Pla*. Centre de Capacitació Agrària, p. 26.
 8. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1989). *Resultats dels assajos de cereals i farratgeres. Temporada 1988-89. Bell-lloc del Pla*. Centre de Capacitació Agrària, p. 20.
 9. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1988). *Resultats obtinguts en els assaigs amb plantes farratgeres d'hivern-primavera. Plantes assajades: raigràs, colza, cereals d'hivern i barreges entre cereals i lleguminoses. Temporada 1986-1987. Bell-lloc del Pla*. Girona: Centre de Capacitació Agrària, p. 35.
 10. DOMINGO, J.; OLIVA, M.; SALA, L. (1982). *Estudio sobre la relación entre la altura de corte y la calidad del forraje obtenido en el ray-grass tetraploide. Bell-lloc del Pla*. Girona: Centre de Capacitació Agrària, p. 47.
 11. ESPINOSA, J. M.; BASTIDA, F.; DUEÑAS, J. C.; MOBBASHERE, A.; RODRÍGUEZ, A.; CASAÑAS, F. (1985). *Optimització de la producció farratgera en el sistema blat de moro - margall*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 49)
 12. ESPINOSA, J. M.; RODRÍGUEZ, A.; MOBBASHERE, A.; BASTIDA, F.; DUEÑAS, J. C.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1986). «Optimización del rendimiento del sistema forrajero maíz-raygrass en función del ciclo del maíz». A: *Ponencias y comunicaciones sobre mejora de maíz para usos especiales. IV Jornadas Técnicas sobre Maíz. 9-11 d'abril*. Lleida.
 13. LÓPEZ, J.; GARCÍA, J. M.; SANTILARI, M. (1976). «El ray-grass westerwolds». *Boletín de la Cámara Oficial Sindical Agraria de Lleida*, núm. 5, p. 9.
 14. MIRET, F.; SANTILARI, I. (1988). «Resultados de la aplicación de aminoácidos por vía foliar, sobre la producción de forraje en las especies raygrás italiano y alfalfa». A: *Actas de la XXVIII Reunión de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Jaca, p. 275-286.
 15. RODRÍGUEZ, A.; MOBBASHERE, A.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1985). «Producció del margall en funció de l'època de sembra». *Fulls d'Informació* [Servei d'Extensió Agrària: Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca], núm. 12 (1995), p. 9.
 16. SEGUÍ, A. (1983). «Característiques botàniques i agronòmiques del raigràs Itàlia». *Fulls d'Informació* [Servei d'Extensió Agrària: Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca], núm. 7 (1983), p. 2.

17. VERDÚ, A. M. C.; CASAÑAS, F.; BOSCH, L. (1987). *Evolució dels rendiments de raigràs en successives generacions d'autoproducció de llavor*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions.

9. REMOLATXA FARRATGERA

1. BOFILL, G. (1926). «Conservació i malalties de la remolatxa». *Agricultura*, 10, p. 352-354.
2. BOFILL, G. (1926). «La remolatxa farratgera». *Agricultura*, 10, p. 296-298.
3. «L'esfullament de bledarave o remolatxa». *Agricultura*, 15 (1931), p. 102-103.

10. VEÇA I ALTRES LLEGUMINOSES

1. «El conreu del bersim (trefle d'Alexandria)» (1933). *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat Agrícola de Vich*, 503, p. 1-2.
2. «Cultiu de las vexas» (1878). *L'Art del Pagès*, 2 (46), p. 264-265.
3. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1989). *Resultats obtinguts amb els assajos amb plantes farratgeres d'hivern-primavera. Temporada 1988-89. Bell-lloc del Pla*. Centre de Capacitació Agrària, p. 26.
4. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1989). *Resultats dels assajos de cereals i farratgeres. Temporada 1988-89. Bell-lloc del Pla*. Centre de Capacitació Agrària, p. 20.
5. DOMINGO, J.; ROSELL, A. (1988). *Resultats obtinguts en els assaigs amb plantes farratgeres d'hivern-primavera. Plantes assajades: raigràs, colza, cereals d'hivern i barreges entre cereals i lleguminoses. Temporada 1986-1987. Bell-lloc del Pla*. Girona: Centre de Capacitació Agrària, p. 35.
6. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres VIII». *L'Art del Pagès*, 1104, p. 1-3.
7. LLOVERAS, J.; SANTIVERI, F.; VENDRELL, A.; TORRENT, D.; BALLESTA, A. (2004). «Varieties of vetch (*Vicia sativa* L.) for forage and grain production in Mediterranean areas». A: FERCHICHI, A. [ed.]. *Cabiers Options méditerranéennes*, 62, p. 103-106. Proceedings of the 11th meeting of the Mediterranean Forage Resources Sub-Network of the FAO-CIHEAM Inter-regional Cooperative Research and Development Network on Pastures and Fodder Crops. Medenine. Tunísia, 29 octubre - 1 novembre 2002.
8. «Els llovins (lupinus) com farratge» (1918). *L'Art del Pagès*, 1082, p. 12.
9. ROSENT, I. (1936). «Nova farratgera per a les terres de secà». *Agricultura*, 19-20, p. 103-104.
10. SALOM CALAFELL, J. (1946). «Leguminosas forrajeras para asociar a los árboles frutales». *Boletín de la Cámara Oficial Agraria de Barcelona*, p. 2.
11. SALOM CALAFELL, J. (1946). «El bersim o trébol de Alejandría». *Boletín de la Cámara Oficial Agraria de Barcelona*. 3 p.

12. SANTIVERI, P.; VENDRELL, A.; LLOVERAS, J.; CANTERO, C.; BAGÀ, M.; LÓPEZ, A. (2001). «Avaluació varietal de veces per a la producció de farratge i de gra a les comarques de Lleida. Resultats de la campanya 1999-2000». *Catalunya Rural i Agrària*, 83, p. 31-34.
13. SOLER COLL, J. M. (1922). «Farratges de secà. La sulla». *Agricultura*, 5, p. 347-351.
14. SOLER COLL, J. M. (1922). «La sulla II». *Agricultura*, 5, p. 438-441.
15. SOLER COLL, J. M. (1922). «La sulla III». *Agricultura*, 5, p. 467-470.
16. SOLER COLL, J. M. (1922). «La sulla IV». *Agricultura*, 5, p. 572-575.
17. SOLER COLL, J. M. (1922). «Farratge de secà. La sulla V». *Agricultura*, 5, p. 604-606.

11. ALTRES FARRATGES

1. ABAD, A.; LLOVERAS, J.; FERRAN, X.; MICHELENA, A.; TORRENS, M. (1996). «Efecto del abonado nitrogenado en la producción y contenido en nitrógeno de la planta y paja del trigo». A: *Actas de la XXXVI Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Logronyo, p. 189-193.
2. BARTOLOMÉ, J.; FRANCH, J.; PLAIXATS, J.; SELIGMAN, N. (1998). «Species selection by sheep and goats on mediterranean heath-woodland range». *Journal of Range Management*, 51, p. 383-391.
3. BARTOLOMÉ, J.; PLAIXATS, J. (1998). «Utilització del ginestell (*Cytisus scoparius* L.) Link per ramats mixtos d'oví i cabrum». *Quaderns Agraris*, 22, p. 35-43.
4. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; ALBOQUERS, J.; SAUS, J.; MILLÁN, J. A. (1983). *Possibilitats del blet amarant (Amaranthus retroflexus L.) com a planta farratgera*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Circulars d'Experimentació Agrària; 36)
5. BOSCH, L.; CASAÑAS, F.; VERDÚ, A. M. C. (1989). «L'amarante (*Amaranthus retroflexus* L.) comme plante fouragère». A: *XVI International Grassland Congress. Nice, France, 4-11 October. The French Grassland Society*, p. 205-206.
6. «Cultiu superintensiu de les farratgeres». *Agricultura*, 18 (1934), p. 122.
7. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres». *L'Art del Pagès*, 1087, p. 1-2.
8. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres IV». *L'Art del Pagès*, 1100, p. 1-3.
9. FAGES, I. (1919). «Les plantes farratgeres VI». *L'Art del Pagès*, 1102, p. 1-3.
10. FAGES, I. (1920). «Les plantes farratgeres IX». *L'Art del Pagès*, 1105, p. 1-3.
11. FAGES, I. (1920). «Les plantes farratgeres XI». *L'Art del Pagès*, 1107, p. 1-3.
12. «Nova planta farratgera». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*, 129 (1913), p. 1460-1461.
13. «Una nova planta ferratjera». *L'Art del Pagès*, 3 (51) (1879), p. 37-39.
14. «Nova planta ferratjera (*Symphytum asperrimum*)». *L'Art del Pagès*, 76 (1880), p. 44-46.

15. URÓS, M.; ROMERA, C.; CLAVERO, A.; BOSCH, L.; CASAÑAS, F. (1987). «Posibilidades del bledo (*Amaranthus retroflexus* L.) como planta forrajera II. Comparación de diversas técnicas de explotación». *Pastos*, 17, p. 219-226.

12. PRATS SEMBRATS

1. BAHÍ, J. F. (1817). «De la sucesión rápida de los ganados, considerada como un medio de prosperidad pública, suprimiendo los barbechos, favoreciendo el cultivo de los prados artificiales, y apartando toda idea de miseria; estado comparativo bajo este respecto de la agricultura y régimen dietético de los franceses, ingleses y españoles». A: *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona*. Tom 5, p. 147-169.
2. BAHÍ, J. F. (1817). «Concluye el tratado sobre la sucesión rápida de los ganados, considerada como un medio de prosperidad pública, suprimiendo los barbechos, favoreciendo el cultivo de los prados artificiales, y apartando toda idea de miseria; estado comparativo bajo este respecto de la agricultura y régimen dietético de los franceses, ingleses y españoles». A: *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona*. Tom 5, p. 241-247.
3. BAHÍ, J. F. (1819). «Observaciones muy interesantes sobre los ensayos de prados artificiales, practicados en el real Jardín botánico de Barcelona». A: *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona*. Tom 8, p. 107-112.
4. BAHÍ, J. F. (1819). «Continúan las interesantes observaciones sobre los ensayos de prados artificiales practicados en el real Jardín botánico de Barcelona por su director D. Juan Francisco Bahí». A: *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona*. Tom 8, p. 145-148.
5. BAHÍ, J. F. (1819). «Continúan las interesantes observaciones sobre los ensayos de prados artificiales practicados en el real Jardín botánico de Barcelona por su director D. Juan Francisco Bahí». A: *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona*. Tom 8, p. 193-194.
6. BAHÍ, J. F. (1819). «Continúan las interesantes observaciones sobre los ensayos de prados artificiales practicados en el real Jardín botánico de Barcelona por su director D. Juan Francisco Bahí». A: *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona*. Tom 8, p. 254-256.
7. BAHÍ, J. F. (1819). «De los prados artificiales como manantial inagotable de abonos para fertilizar las tierras de pan llevar, y hacer reproducir enormemente el trigo y cereales afines, mejorando su cultivo en España para prosperidad de la nación». A: *Memorias de Agricultura y Artes que*

se publican de orden de la Real Junta de Gobierno de Comercio de Barcelona. Tom 9, p. 1-18.

8. BURGAYA, J. (1983). *Assaig de producció d'herba en prat temporal*. Vic: Cooperativa Agrària Comarcal.
9. BOFIÀS, P. (1967). «Campanyes de fomento de praderas artificiales en Gerona». A: *Actas de la VIII Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Girona, p. 11-21.
10. HYCKA, M. (1985). *Aprofitament racional i millora dels prats*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Fulls de Divulgació Agropecuària; 11)
11. ORO, E.; SANTILLANA, M.; MIRET, F. (1987). «Estudio sobre el comportamiento de varias asociaciones de especies pratenses en el Pirineo de Lleida». *Pastos*, 17, p. 181-201.
12. SANTILARI, M. (1982). «Cultivo de praderas en secano». *Fulls d'Informació [Servei d'Agricultural]*, p. 7.
13. SANTILARI, M.; MIRET, F. (1986). «Estudio sobre el comportamiento de varias asociaciones de especies pratenses en regadío». A: *Actas de la XVI Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Oviedo, p. 27-40.

13. PRATS (botànica, descripció, flora, classificació)

1. ARMENGOL, A.; FANLO, R.; CHOCARRO, C. (1993). «Comparación de los métodos «complex» y «valor pastoral» en prados de siega del Pirineo». A: *XXXIII Reunión de la SEEP*. Ciudad Real, p. 107-115.
2. AYMERICH, P.; DEVIS, J.; FERRÉ, A.; SORIANO, I. (1998). «Les poblacions d'*Eri-nacea anthyllis* de l'Alt Urgell». *Ilerda. Ciències*, 52, p. 5-10.
3. BALLESTEROS, E. (1984). «Sobre l'estructura i la dinàmica de les comunitats terofítiques humides (classe Isoeto-Nanojuncetea) i els pradells amb *Op-bioglossum lusitanicum* L. del massís de Cadiretes (la Selva)». *Collect. Bot.*, 15, p. 39-57.
4. BALLESTEROS, E.; CANALÍS, V. (1991). «La vegetació culminal dels massissos de Besiberri i de Mulleres (Pirineus centrals catalans)». *Butlletí de l'Institut Català d'Història Natural*, 59, Sec. Bot., 8, p. 95-106.
5. BALLESTEROS, E.; BAULIES, X.; CANALÍS, V.; SEBASTIÀ, M. T. (1983). «Landes, torberes i mulleres de l'Alta Ribagorça». *Collect. Bot.*, 14, p. 55-84.
6. BARTOLOMÉ, J.; PLAIXATS, J. (1999). «Efecto del estrato arbustivo sobre la composición química y florística de prados en la montaña media mediterránea». *ITEA*, 20, p. 535-537.
7. BARTOLOMÉ, J.; PLAIXATS, J. (2004). «Perspectives of heathland-pastures in the Montseny natural Park, Spain». *Options Méditerranéennes*, 62, p. 307-313.
8. BAS, J. (1994). Caracterización de los pastos de verano de Lladorre (Pallars Sobirà, Lleida). Sociedad Española para el Estudio de los Pastos. A: *XXXIV Reunión de la SEEP*. Santander, p. 33-40.

9. BECH, J.; VALLEJO, R.; ROSELL, A. (1980). «Estudi edafobotànic d'alguns prats mesohigròfils subalpins del Berguedà». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona*. P. 71-84.
10. BERNAT, J. (1914). «Pastos y prados en la provincia de Tarragona». *Pastos y Prados* [Junta Consultiva Agronómica], tom únic, p. 222-226.
11. BOLÒS, O. de (1957). «Datos sobre la vegetación de la vertiente septentrional de los Pirineos: observaciones acerca de la zonación altitudinal en el valle de Aran». *Collect. Bot.*
12. BOLÒS, O. de (1959). *El paisatge vegetal de dues comarques naturals: la Selva i la Plana de Vic*. Institut d'Estudis Catalans. (Arxius de la Secció de Ciències; 26), p. 1-175.
13. BOLÒS, O. de (1960). «La transición entre la Depresión del Ebro y los Pirineos en el aspecto geobotánico». *An. Inst. Bot. A. J. Cavanilles*.
14. BOLÒS, O. de (1967). «Comunidades vegetales de las comarcas próximas al litoral situadas entre los ríos Llobregat i Segura». A: *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tom 38 (1).
15. BOLÒS, O. de (1976). «L'Aphyllanthion dans les Pays Catalans». *Collect. Bot.*, 10, p. 107-141.
16. BOLÒS, O. de (1979). «Sur quelques groupements herbacés hygrophiles du Montseny (Catalogne)». *Phytocoenologia*, 6, p. 202-208.
17. BOLÒS, O. de (1983). *La vegetació del Montseny*. Servei de Parcs Naturals. Diputació de Barcelona.
18. BOLÒS, O. de (1996). «Contribució al coneixement de la vegetació del territori auso-segarric». A: *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tom 55, p. 147-272.
19. BOLÒS, O. de; MASALLES, R. M. (1983). *Mapa de la vegetació de Catalunya*. Escala 1:50.000. *Banyoles*, 33. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya. [Memòria]
20. BRAUN-BLANQUET, J.; BOLÒS O. de (1950). «Aperçu des groupements végétaux des montagnes tarragonaises». *Collect. Bot.*, 2, p. 303-342.
21. BURRIEL, J. A.; IBÁÑEZ, J. J.; MATA, T.; VAYREDA, J. (2001). *Inventari ecològic i forestal de Catalunya. Regió Forestal III. Cerdanya, Garrotxa, Osona, Ripollès*. Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals.
22. BURRIEL, J. A.; IBÁÑEZ, J. J.; MATA, T.; VAYREDA, J. (2001). *Inventari ecològic i forestal de Catalunya. Regió Forestal II. Alt Empordà, Baix Empordà, Gironès, Pla de l'Estany, Selva*. Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals.
23. CANALS, R. M.; SEBASTIÀ, M. T. (1992). «Comparación de la dinámica productiva de pastos pirenaicos protegidos y bajo condiciones de explotación». A: *XXXII Reunión de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Pamplona, p. 267-272.
24. CANALS, R. M.; SEBASTIÀ, M. T. (1993). «Variación temporal de la calidad nutritiva de comunidades pascícolas pirenaicas». A: *XXXIII Reunión de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Ciudad Real, p. 493-502.
25. CANALIS, V.; BAULIES, X.; SEBASTIÀ, M. T.; BALLESTEROS, E. (1984). «Aportació

- al coneixement florístic de l'Alta Ribagorça i de la Vall d'Aran». *Butlletí de l'Institut Català d'Història Natural*, Sec. Bot., 51.
26. CARRERAS, J. (1993). *Flora i vegetació de Sant Joan de l'Erm i de la vall de Santa Magdalena (Pirineus catalans)*. Institut d'Estudis Ilerdencs. (Estudis; 3)
 27. CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; FONT, X.; MASALLES, R. M.; NINOT, J.; SORIANO, I.; VIGO, J. (1997). «La vegetació de les serres prepirinenques compreses entre els rius Segre i Llobregat. 3- Comunitats ruderals i arvenses». *Acta Botanica Barcinonensia*, 44, p. 175-202.
 28. CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; FONT, X.; MASALLES, R. M.; NINOT, J.; SORIANO, I.; VIGO, J. (1998). «Les comunitats segetals de la Cerdanya. Consideracions generals sobre la vegetació». *Acta Botanica Barcinonensia*, 45, p. 391-404.
 29. CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; FONT, X.; NINOT, J.; SORIANO, I.; VIGO, J. (1996). «La vegetació de les serres prepirinenques compreses entre els rius Segre i Llobregat. 2 - Comunitats herbàcies higròfiles, fissurícoles i glaerícoles». *Butlletí de l'Institut Català d'Història Natural*.
 30. CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; FONT, X.; MASALLES, J. M.; SORIANO, I.; VIGO, J.; VILAR, L.; VIÑAS, X. (1999). *Mapa de la vegetació de Catalunya*. Escala 1:50.000. *La Jonquera*, 220 (39-10). *Portbou*, 221 (40-10). Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya.
 31. CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; FONT, X.; NINOT, J. M.; VIGO, J. (1983). «Els prats de l'aliança Xerobromion als Pirineus catalans». *Collect. Bot.*, 14, p. 151-209.
 32. CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; MASALLES, R. M.; NINOT, J. M.; VIGO, J. (1993). «El poblament vegetal de les valls de Barravés i de Castanesa. I - Flora i vegetació». *Acta Botanica Barcinonensia*, 42, 392 p.
 33. CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; NINOT, J. M. (2000). *Mapa de la vegetació de Catalunya*. Escala 1:50.000. *Bellver de Cerdanya*, 216 (35-10). Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya: Institut d'Estudis Catalans. [Mapa]
 34. CARRERAS, J., A. FERRÉ, J. VIGO. (1999). *Mapa de la vegetació de Catalunya*. Escala: 1:50.000. *Noarre*, 150 (34-8). *Tírvia*, 182 (34-9). Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya.
 35. CARRERAS, J.; FONT, X. (1990). «Els pradells terofítics de l'aliança Thero-Airion als Pirineus centrals i orientals». *Fol. Bot. Misc.*, 7, p. 129-139.
 36. CARRERAS, J.; VIGO, J. (1986). «Sobre los prados de Festuca paniculata subsp. spadicea». *Lazaroa*, 9.
 37. CARRILLO, E.; AFONSO, I. (1998). «La vegetació de la capçalera de la Vall de Filià». A: *IV Jornades sobre Recerca al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici*.
 38. CARRILLO, E.; CARRERAS, J.; FONT, X.; NINOT, J. M.; SORIANO, I.; VIGO, J. (2000). «La vegetació de les serres prepirinenques compreses entre els rius Segre i Llobregat. 4 - Pastures alpines i subalpines». *Bull. Soc. Linn. Provence*, 51.
 39. CARRILLO, E.; MARCH, S.; NINOT, J. M. (1994). «Aproximació al coneixement de les pastures de Festuca eskia de la Vall d'Aran». A: *III Jornades sobre*

Recerca al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Boí, 26-28 d'octubre.

40. CARRILLO, E.; NINOT, J. M. (1990). «Noves comunitats pratenses dels Pirineus centrals». *Fol. Bot. Misc.*, 7, p. 99-114.
41. CARRILLO, E.; NINOT, J. M. (1992). «La flora i la vegetació de les valls d'Espot i de Boí (II)». *Arxius de la Secció de Ciències*, 99, p. 351.
42. CARRILLO, E.; NINOT, J. M. (1998). *Mapa de la vegetació de Catalunya*. Escala 1:50.000. *Esterri d'Àneu, 181 (33-9)*. Institut Cartogràfic de Catalunya, 89 p. [Mapa]
43. CASAS, C.; NINOT, J. M. (1999). «Relación entre microclima y vegetación pratense en la Plana de Vic (Cataluña)». *Ecología Mediterránea*, 25, p. 41-56.
44. CASAS, C.; NINOT, J. M. (2002). «Biomassa aérea y producción primaria de pastizales submediterráneos en la Plana de Vic (Cataluña)». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 189-194.
45. CASAS, C.; NINOT, J. M. (1996). «Estudi fitocenològic de les pastures de la Plana de Vic. II: comunitats terofítiques (Thero-Brachypodietea) i síntesi». *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 63, p. 27-50.
46. CASAS, C.; NINOT, J. M. (1994). «Estudi fitocenològic de les pastures de la Plana de Vic». *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 62, p. 25-52.
47. CASASAYAS, T.; MASALLES, R. M. (1994). *La vegetació arvensa de la plana al·luvial empordanesa. Els sistemes naturals dels aiguamolls de l'Empordà*. (Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural; 13), p. 229-247.
48. CASTAÑER, R. (1914). «Pastos y prados en la provincia de Lérida». *Pastos y Prados* [Junta Consultiva Agronómica], tom únic, p. 227-234.
49. CENTRE DE RECERCA ECOLÒGICA I APLICACIONS FORESTALS (2000). *El mapa de cobertes del sòl de Catalunya*. <<http://www.creaf.uab.es/mcsc>>
50. CLARIO, I. V. (1914). «Pastos y prados en la provincia de Barcelona». *Pastos y Prados* [Junta Consultiva Agronómica], tom únic.
51. FANLO, R.; CHOCARRO, C.; MASSIP, G.; CASTELLÓ, M. (2002). «Cambios de uso en las superficies pastorales de un municipio de montaña en los últimos 50 años: el caso de Espot (Lleida)». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 591-596.
52. FANLO, R.; GARCÍA, A.; SANUY, D. (2000). «Influencia de los cambios de la carga ganadera sobre los pastos de *Nardus stricta* en el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici (Lleida)». A: *XL Reunión de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos. Bragança - A Coruña - Lugo*. P. 117-120.
53. FARRÀS, A.; MASSALLES, R. M.; VELASCO, E.; VIGO, J. (1981). «Sobre la flora i la vegetació de la Serra del Cadí». *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 46, p. 131-145.
54. FARRENY, J. E. (1978). «Contribució al coneixement de la flora de la Vallferre». *Acta Botanica Barcinonensia*, 30.

55. FONT, X. (1993). *Estudis geobotànics sobre els prats xeròfils de l'estatge montà dels Pirineus*. Institut d'Estudis Catalans. (Arxius de la Secció de Ciències; 105), p. 1-828.
56. FONT, X. (1989). *Estructura, tipologia i ecologia de les pastures montanes de la Cerdanya*. Institut d'Estudis Catalans. (Arxius de la Secció de Ciències; 88), p. 1-200.
57. FONT, X.; VIGO, J. (1984). «Trifolio-Thymetum caroli, associació nova». *Collect. Bot.*, 15, p. 221-226.
58. FRANQUESA CODINACH, T. (1995). *El paisatge vegetal de la península del cap de Creus*. Institut d'Estudis Catalans. (Arxius Seccions de Ciències; 109), p. 1-628.
59. GRUBER, M. (1979). «Les pelouses calcicoles orophiles et nordiques des étages subalpin de type médio-européen et alpin en Ariège et en Pyrénées catalanes occidentales». *Ecología Mediterránea*.
60. GRUBER, M. (1975). «Les associations du Nardion en Pyrénées ariégeoises et catalanes». *Bull. Soc. Bot. Fr.*, 122, p. 401-416.
61. GRUBER, M. (1978). *La végétation des Pyrénées ariégeoises et catalanes occidentales*. Université d'Aix-Marseille, III. Faculté des Sciences et Techniques St. Jérôme.
62. GUÀRDIA, R.; CASAS, C.; NINOT, J. M. (1998). «Phenological patterns in Mediterranean pastures and scrubs of Catalonia». *Acta Botanica Barcinonensis*, 45, p. 557-576.
63. GUÀRDIA, R.; NINOT, J. M. (1991). «Estudi fitocenològic dels prats secs i de les brolles de l'àrea meridional de la Noguera». *Ilerda. Ciències*, 49, p. 57-77.
64. LAPRAZ, G. (1957). «Aperçu sur la végétation d'El Miracle (Catalogne)». *Collect. Bot.*, 5, p. 387-404.
65. LAPRAZ, G. (1958). «Note sur les landes et les pelouses des environs de Bagà (Pyrénées catalanes)». *Collect. Bot.*, 5 (3), p. 867-872.
66. LAPRAZ, G. (1960). «Le massif de Montserrat: étude phytosociologique». *Revue Générale de Botanique*, 67, p. 405-441.
67. LAPRAZ, G. (1972). «Recherches phytosociologiques en Catalogne». *Collect. Bot.*, 8, p. 5-62.
68. LLOVET, J. (1926). «Les closes». *Agricultura*, 10, p. 554-559.
69. LLOVET, J. (1926). «Les closes II». *Agricultura*, 10, p. 584-589.
70. LÓPEZ TECPOYOTL, Z. G.; PLAIXATS, J.; BARTOLOMÉ, J. (2002). «Invasión de *Erica scoparia* (L.) en pastos herbáceos del Parque Natural del Montseny». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 651-655.
71. LÓPEZ TECPOYOTL, Z. G.; PLAIXATS, J.; BARTOLOMÉ, J.; ALBANELL, E. (2003). «Producción herbácea, composición química y botánica de los brezales del Pla de la Calma (P. N. Montseny)». *X Jornadas de AIDA sobre Producción Animal*. ITEA, vol. extra 24, p. 836-838.
72. LÓPEZ TECPOYOTL, Z. G.; BARTOLOMÉ, J.; PLAIXATS, J. (2003). «Variación de-

- mogràfica y estructural de *Erica scoparia* (L) en pastos herbàceos». XLIII Reunió Científica de la SEEP. A: ROBLES, A. B.; RAMOS, M. E.; MORALES, M. C.; SIMÓN, E.; GONZÁLEZ, J. L.; BOZA, J. [ed.]. *Pastos, desarrollo y conservación* [Junta de Andalucía. Consejería de Agricultura y Pesca], p. 715-719.
73. MASALLES, R. M. (1983). *Flora i vegetació de la Conca de Barberà*. Institut d'Estudis Catalans. (Arxius Seccions de Ciències; 68)
74. MASALLES, R. M.; SANS, F. X. (1988). «La végétation des vergers de la plaine du Segre (Catalogne): II. Aperçu phytosociologique». *Annales ANPP*, 3 (2), p. 411-417.
75. MASSON, P. (2002). «Gestion sylvopastorale des subraires en Catalogne Nord (France)». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunió Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 565-570.
76. MAYORAL, A. (1992). «Aproximació al coneixement de les comunitats vegetals de la plana urgellenca: els prats secs terofítics sobre substrat arenós». A: *Actes del Simposi Internacional de Botànica Pius Font i Quer II*.
77. «Memòria sobre l'estudi agrícola del Vallès. Prats». *L'Art del Pagès*, 57 (1879), p. 108-110.
78. MOLERO, J.; ROMO, A. M. (1988). «Vegetación higronitrófila de los embalses del curso superior del Segre y de la Noguera Pallaresa (Prepirineos centrales)». *Acta Botanica Barcinonensia*, 37, p. 289-296.
79. MOLERO, J.; VIGO, J. (1981). «Aportació al coneixement florístic i geobotànic de la serra d'Aubenc». *Treb. Inst. Bot. Barcelona*, 6.
80. MONTSERRAT, P. (1957). *Contribución al estudio de los prados próximos a Seo de Urgel*. Institut de Biologia Aplicada. Separata t. 25, p. 49-112.
81. NINOT, J. M.; VIGO, J. (2000). *Mapa de la vegetació de Catalunya*. Escala 1:50.000. *Bellver de Cerdanya*, 216 (35-10). Institut Cartogràfic de Catalunya. [Memòria]
82. NINOT, J. M. (1998). *Mapa de la vegetació de Catalunya*. Escala 1:50.000. *Esterri d'Àneu*. Institut Cartogràfic de Catalunya, 98 p. [Memòria]
83. NÈGRE, R.; SERVE, L. (1979). «Prospection dans les groupements à *Festuca eskia* en Pyrénées Orientales. *Doc. Phytosoc.*, 4, p. 731-756.
84. NUET, J. (1983). «La vegetació de la muntanya dels Mollons, a la comarca d'Anoia». *Miscellanea Aqualatensia*, 3, p. 15-52.
85. PAPIÓ, C.; LLABRÉS, M.; ROCA, P. (1983). «Notes sobre la vegetació de la serra de la Mussara». *Collect. Bot.*, 14, p. 501-509.
86. PASTOR, V. W. (1914). «Pastos y prados en la provincia de Gerona». *Pastos y Prados* [Junta Consultiva Agronómica], tom únic, p. 235-242.
87. PLAIXATS, J.; VILLAREAL, A.; BARTOLOMÉ, J.; ESPONA, J. (2004). «The productivity characteristics of grassland in a dehesa system in Catalonia». *Advances in Geocology*, 37, p. 195-202.
88. PERDIGÓ, M. T. (1979). «Observacions sobre la vegetació de la Faiada de Malpàs». *Butlletí de l'Institut Català d'Història Natural*, 44, p. 53-63.
89. PINTÓ, J. (1993). «La dinàmica de la vegetació a St. Llorenç del Munt». *Notes de Geografia Física*, 22, p. 25-54.

90. REINÉ, R.; CHOCARRO, C.; FILLAT, F. (2002). «Recarga del banco de semillas en un prado pirenaico tras el primer corte de la hierba». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 159-164.
91. RIERA, F. X. (1929). «Les closes a la vall alta del Ter». *Agricultura*, 13 (8), p. 170-171.
92. RIERA, F. X. (1929). «Les closes a la vall alta del Ter. L'arbitratge de l'aigua». *Agricultura*, 13 (11), p. 240-241.
93. RIVAS-MARTÍNEZ, S. (1968). «Estudio fitosociológico de los bosques y matorrales pirenaicos del piso subalpino». *Pub. Ins. Biol. Apli.*, 44, p. 5-44.
94. RIVAS-MARTÍNEZ, S. (1974). «Los patizales del *Festucion supinae* y *Festucion eskiae* (*Juncetea trifidi*) en el Pirineo central». *Collect. Bot.*, 9, p. 1-5.
95. RIOUX, J. A.; ROUX, J. M.; PIGNATTI, S. (1955). «Les associations littorales des Albères». *Vie et Milieu*, 6 (1), p. 1-37.
96. ROMO, A. M. (1989). *Flora i vegetació del Montsec (Prepirineus catalans)*. Institut d'Estudis Catalans. (Arxius de la Secció de Ciències; 15)
97. SANS, X. (1990). *La dinàmica de la vegetació a partir dels conreus abandonats a la comarca de les Garrigues*. Institut d'Estudis Ilerdencs.
98. SORIANO, I. (1996). «La vegetació de la serra de Moixeró, el massís de la Tosa d'Alp i àrees adjacents (Pirineus Orientals). I - Comunitats rupícules i glareícoles». *Fol. Bot. Misc.*, 10, p. 141-173.
99. SORIANO, I.; SEBASTIÀ, M. T. (1990). «Composició, distribució altitudinal y sintaxonomía de los bojedales en la sierra de Cadí y el Moixeró (Prepirineo catalán)». *Fol. Bot. Misc.*, 7.
100. VIGO, J. (1968). «Notas sobre la vegetación del valle de Ribes». *Collect. Bot.*, 7, p. 1171-1185.
101. VIGO, J. (1972). «Notes sur les pelouses subalpines des Pyrénées orientales». *Pirineos*, 105, p. 47-59.
102. VIGO, J. (1979). «Notes fitocenologiques III (els prats calcícoles montans de la vall de Ribes i zones properes)». *Collect. Bot.*
103. VIGO, J. (1982). «Les pastures acidòfiles muntanes (*Chamaespartio-Agrostidenion nova subaliança*) de les comarques humides de Catalunya». *Acta Geol. Hispan.*
104. VIGO, J. (1996). *El poblament vegetal de la vall de Ribes*. Institut Cartogràfic de Catalunya. 468 p.
105. VIGO, J.; CARRERAS, J. (2002). «Los pastos en Catalunya: tipología Corine y directiva hàbitats». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 43-52.
106. VIÑAS, X.; POLO, L. (1992). «La vegetació dels enclavaments silícis de l'alta Garrotxa». A: *Actes del Simposi Internacional de Botànica Pius Font i Quer, 1988*, vol. 2, p. 317.
107. VIVES, J. (1964). «Vegetación de la alta cuenca del Cardener (estudio florístico y fitocenológico comarcal)». *Acta Geobot. Barc.*, 1.

14. PRATS (gestió i maneig)

1. «L'abonada dels prats» (1924). *Agricultura*, 7, p. 134-136.
2. BARTOLOMÉ, J.; PLAIXATS, J. (1999). «Efecto del estrato arbustivo sobre la composición química y florística de prados en la montaña mediana mediterránea». *VIII Jornadas sobre Producción Animal. ITEA*, 20, p. 535-537.
3. BARTOLOMÉ, J.; PLAIXATS, J.; ALBANELL, E.; MILLÁN, M. J. (1999). *Los prados del parque natural del Montseny. Influencia del estrato arbustivo sobre la composición química y florística*. Universidad Autónoma de Barcelona, p. 63-68. [Homenatge al Dr. Puchal i Mas]
4. BARTOLOMÉ, J.; PLAIXATS, J.; FRANCH, J.; SELIGMAN, N. (1998). «Estimación del efecto del pastoreo sobre la producción vegetal en la reserva de la biosfera del Montseny: implicaciones para la gestión». A: *Actas de la XXXVIII Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Sòria, p. 369-372.
5. BAS, J.; MORENO, À.; FANLO, R. (1997). «Possibilitats de l'ús d'un Sistema d'Informació Geogràfica per a l'estudi i la gestió al Parc Nacional: ús ramader de l'espai de pasturatge. A: *IV Jornades sobre Recerca al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Espot, 22-24 d'octubre*. Lleida: Generalitat de Catalunya, p. 237-252
6. BAS, J.; MORENO, À.; LUNA, A.; MARTÍNEZ, J.; DANUY, D.; FANLO, R. (1994). «L'explotació ramadera a les pastures del Parc Nacional: dades preliminars». A: *III Jornades sobre Recerca al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Boí, 26-28 d'octubre*.
7. BERNAT, J. (1914). «Pastos y prados en la provincia de Tarragona». *Pastos y Prados* [Junta Consultiva Agronómica], tom únic, p. 222-226.
8. CANUT ESTEVE, D.; PAL PAL, J. M.; PALLARÈS PORTA, L.; RIBÓ ORTADÓ, J. (1981). «Els conreus i la muntanya de Catalunya. Agricultura i Medi Natural al Pirineu català». A: *Actes de les Jornades d'Agricultura a les zones del Pirineu català. Seu d'Urgell, 1 i 15 de desembre de 1979*.
9. CASTAÑER, R. (1914). «Pastos y prados en la provincia de Lérida». *Pastos y Prados* [Junta Consultiva Agronómica], tom únic, p. 227-234.
10. CLARIO, I. V. (1914). «Pastos y prados en la provincia de Barcelona». *Pastos y Prados* [Junta Consultiva Agronómica], tom únic.
11. CLAVERÍA, A. (1994). «Los pastos del "Monte Le-1110, Ribera de San Nicolau". Un ejemplo de aprovechamiento tradicional problemático en un espacio natural protegido de alta montaña: el Parque Nacional de Aigüestortes y Lago de San Maurici III». A: *Jornades sobre Recerca al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Boí, 26-28 d'octubre*.
12. CLOSES, R. (1926). «Cures als prats permanents». *Agricultura*, 10, p. 384-386.
13. «Com s'han de dallar els prats». *Agricultura*, 9, p. 332-323.
14. FILLAT, F.; GARCÍA RUÍZ, J. M.; MONTSERRAT, P.; VILAR, L. (1984). *Els pasturatges. Funcionalisme i aprofitament dels ecosistemes pastorals*. Servei de Medi Ambient de la Diputació de Barcelona, p. 94.

15. GISPERT, J. R. (2002). «Influència del magnesi i el calci en la producció i qualitat de la praderia natural». *Catalunya Rural i Agrària*, 89, p. 34-37.
16. GORDI, J. (1994). «El paisatge vegetal de la vall del Merlès com a resultat d'un procés històric». *Scientia Gerundensis*, 20, p. 55-65.
17. HEREU, M.; FANLO, R. (1992). «Recursos pratenses de la Vall d'Assua (Pallars Sobirà): Tipificació, calidad y producción». A: *XXXII Reunión de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. Pamplona, p. 224-228.
18. HYCKA, M. (1985). *Aprofitament racional i millora del prats*. Obra Agrícola de la Caixa de Pensions. (Fulls de Divulgació Agropecuària; 11)
19. LLOVET, J. (1926). «Les closes». *Agricultura*, 10, p. 554-559.
20. LLOVET, J. (1926). «Les closes II». *Agricultura*, 10, p. 584-589.
21. LLOVET, J. (1935). «Les condicions del treball agrícola i el sistema de producció a la plana de l'Alt Empordà». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona*, 1, p. 99-121.
22. «Memòria sobre l'estudi agrícola del Vallès. Prats» (1879). *L'Art del Pagès*, 57, p. 108-110.
23. MONToux, A. (1904). «Moment en qu'es deu dallar l'herba». Any XXVIII. *L'Art del Pagès*, 771, p. 218-220.
24. MONTERRAT, P. (1956). *Consideraciones sobre la mejora de los prados en la Seo de Urgell y los valles próximos*. Fondo de Obras Sociales: Cooperativa Lechera del Cadí, p. 46.
25. PASTOR, V. W. (1914). «Pastos y prados en la provincia de Gerona». *Pastos y Prados* [Junta Consultiva Agronómica], tom únic, p. 235-242
26. PLAIXATS, J.; BAROLOMÉ, J.; OLIET, C.; CLAU, M. (2000). «Producción, composición química y botánica de pastos invadidos por helecho común (*Pteridium aquilinum* L.)». A: *III Reunión Ibérica de Pastos y Forrajes. Bragança - A Coruña - Lugo*. P. 141-146.
27. PLAIXATS, J.; BAROLOMÉ, J.; OLIET, C.; CLAU, M. (2000). «Producción, composición química y botánica de pastos invadidos por helecho común (*Pteridium aquilinum* L.)». A: *Actas de la III Reunión Ibérica de Pastos y Forrajes. Bragança - A Coruña - Lugo*. P. 141-146.
28. PLAIXATS, J.; BAROLOMÉ, J. (2002). «Diversidad del paisaje y razas autóctonas en Cataluña. Sociedad Española para el Estudio de los Pastos». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 555-563.
29. POCH DE FELIU, J. (1919). «De la necessitat d'adobar els prats naturals». *Agricultura*, 2, p. 242-244.
30. «Els prats. Quan s'han de dallar les herbes» (1919). *L'Art del Pagès*, 1098, p. 5-7.
31. RIU VULART, J. M. (1948). *El pastoreo de las cabras en los montes de los alrededores de Barcelona*. Boletín de la Cámara Oficial Agraria de Barcelona, p. 185-187.
32. ROS, I. (2002). «De la transhumancia al nomadismo. La evolución de la ganadería transhumante en el Pirineo Catalán Occidental durante el si-

- glo xx». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 547-553.
33. ROS, M.; FANLO, R. (2000). «Canvis en la producció i qualitat en pastures de *Festuca eskia* abandonades dins el parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, sector Espot». A: *5es Jornades d'Investigació del PNAESM*. Lleida: Gencat, p. 249-254.
34. TAÜLL, M.; CASALS, P.; SEBASTIÀ, M. T. (2004). «Valoración de los recursos pastorales de la comarca de Alta Ribagorza (Pirineos centrales, Cataluña). Repercusión sobre el proceso de conversión a ganadería ecológica». A: GARCÍA CRIADO, B.; GARCÍA CIUDAD, A.; VÁZQUEZ DE ALDANA, R.; ZABALGOGAZCOA, I. [ed.]. *Pastos y ganadería extensiva*. XLIV Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Salamanca, p. 757-761.
35. TAULL, M.; SEBASTIÀ, M. T. (2002). «Estructura y productividad de diversas comunidades en el Pirineo Central según el tipo de pastoreo». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 183-188.
36. TRIAS, R.; SEGUÍ, A.; SANZ, E. (2002). «Regulación de la carga ganadera idónea para el aprovechamiento del pastoreo en alta montaña: caso de la Cerdaña (Gerona)». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 521-526.
37. TRIOLA, P. de la (1933). «Consells per a tenir bons herbeis per a farratges». *Agricultura*, 17, p. 109.

15. ASPECTES GENERALS DE PRODUCCIÓ DE FARRATGES

1. AGENJO CECILIA, C. (1946). «Producción y conservación de los forrajes». *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, p. 225-233.
2. AGENJO CECILIA, C. (1946). «Producción y conservación de los forrajes». *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, p. 307-312.
3. AGENJO CECILIA, C. (1946). «Producción y conservación de los forrajes». *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, p. 331-336.
4. AGENJO CECILIA, C. (1946). «Producción y conservación de los forrajes». *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, p. 398-406.
5. AGUSTÍ, MIQUEL (1617). *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoral*.
6. BURRIEL, J.A.; CALVO, E.; CASTELLS, R.; DEU, M. E.; ESCOBAR, A.; OBON, B.; POU, A.; ROIJALS, X.; VALENTÍN, A.; IBÁÑEZ, J. J.; PONS, X. (2000). «Distribució dels conreus a Catalunya en funció de factors ambientals». A: *IV Congrés de la Institució Catalana d'Estudis Agraris. Les noves tecnologies en l'àmbit agrari*. Tarragona, 20 i 21 d'octubre. P. 259-265.

7. CAMINO, F.; SERRAT, A. (1972). *Valor nutritivo de los forrajes en Cataluña*. Servicio de Extensión Agraria, p. 68-69.
8. *Centenario de las carreras de ingeniero agrónomo y périto agrícola y de la Escuela Central de Agricultura* (1957). Bibliografía Agronómica Española. 1.005 p.
9. COMALRENA DE SOBREGRAU, P. (1983?). «Notes sobre el sector farratger, el 1983». *Butlletí Agropecuari* [Obra Agrícola de la Caixa de Pensions], 7, p. 16-18.
10. DOLADO, F. (1977). *Conservación de forrajes*. Lleida: Instituto de Estudios Ilerdenses, p. 25.
11. FERNÁNDEZ-QUINTANILLA, C. (1983). *Aportación a las investigaciones sobre los pastos y forrajes españoles (1877-1980)*. Instituto Nacional de Investigaciones Agrarias: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, p. 299. (Monografías INIA; 45)
12. «Els farratges ensitjats» (1919). *L'Art del Pagès*, 1099, p. 6-7.
13. «Els farratges verts» (1918). *L'Art del Pagès*, 1079, p. 13.
14. GALDERICH (1930). «Assaig estadístic II». *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat Agrícola de Vich*, 359, p. 1-5.
15. GARCÍA, G. (1997). «Gestió d'explotacions de vaquí de llet a Lleida». *Catalunya Rural i Agrària*, 40, p. 12-17.
16. «Els herbeis» (1935). *Agricultura*, 19-20, p. 142.
17. LEÓN, A.; DELGADO, L. (1989). *Mapa de cultivos y aprovechamientos de España: memoria*. Secretaría General Técnica. Dirección General de la Producción Agraria: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación.
18. LÓPEZ, J. (1964). *La experimentación de la riqueza agrícola Ilerdense*. Lleida: Instituto de Estudios Ilerdenses, p. 21.
19. LLOVET, J. (1936). «A l'entorn de la recerca econòmo-agrícola». *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona*, vol. II, p. 633-657.
20. LLOVET, J. (1944). «Informe sobre la Tabla de Valores presentada por la Dirección General de Propiedades y Contribución Territorial, para la investigación de la riqueza rústica y pecuaria de la provincia de Barcelona, emitido a petición de la Excm. Diputación Provincial». *Anales de la Escuela de Peritos Agrícolas*, 4, p. 5-111.
21. LLOVET, J. (1948). «Contribución al estudio general de la agricultura en la provincia de Barcelona». *Anales de la Escuela de Peritos Agrícolas*, 7, p. 3-85.
22. LLOVET, J. (1967). *Consideraciones sobre la producción forrajera en Cataluña*. Sociedad Española para el Estudio de los Pastos.
23. *El mapa de cobertes del sòl de Catalunya* (2000). Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals. <<http://www.creaf.uab.es/mcsc>>
24. *Mapa de cultivos y aprovechamientos de Barcelona* (1984). Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación: Departamento de Agricultura, Ganadería y Pesca.
25. *Mapa de cultivos y aprovechamientos de Girona* (1986). Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación: Departamento de Agricultura, Ganadería y Pesca.

26. *Mapa de cultivos y aprovechamientos de Lérida* (1988). Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación: Departamento de Agricultura, Ganadería y Pesca.
27. MORALES FRAILE, E. (1945). «Agricultor, debes ensilar!». *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, p. 79-81.
28. OLLÉ, F. (2002). «La evolución de la deshidratación de forrajes en España: perspectivas de futuro». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 227-234.
29. «La preparació dels ferratjes» (1883). *L'Art del Pagès*, 7 (151), p. 90-92.
30. PUJOL, M. (2002). «Producción y utilización de los forrajes en Cataluña». A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 211-226.
31. PUJOL, M. (1984). «Producción de forrajes en Cataluña». *Pastos*, 14, p. 1-34.
32. PUJOLAR HUGUET, R. (1914). «Dotze lliçons de química agrícola. IV. Com viuen les plantes». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassà de la Selva*, 137, p. 1589-1595.
33. PUJOLAR HUGUET, R. (1914). «Dotze lliçons de química agrícola. VIII. Composició de les cullites». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassà de la Selva*, 141, p. 1653-1657.
34. PUJOLAR HUGUET, R. (1914). «Dotze lliçons de química agrícola. IX. Camps experimentals o de proves». *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassà de la Selva*, 143, p. 1685-1691.
35. «Quantitat de llavor que deu ésser sembrada per hectàrea, i pes de les llavors, per hectolitre». *L'Art del Pagès*, 111 (1920), p. 7.
36. RAMÍREZ, Braulio Anton (1863). *Diccionario de bibliografía agronómica y de toda clase de escritos relacionados con la agricultura*. M. Rivadeneyra. Madrid, p. 1015.
37. REGUERAL Y BALLY, F. G. del.; LLOVET MONT-ROS, J. (1970). A: *Reunión en la región catalana de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos*. P. 27-49.
38. «Respiego de las tierras de cereales y leguminosas» (1946). *Boletín de la Cámara Oficial Agraria de Barcelona*.
39. ROSELL VILAR, M. (1931). «L'escassetat de farratges». *Agricultura*, 15, p. 175-176.
40. SANTILARI, M. (1983). *Resúmenes de controles de seguimiento de experiencias con plantas pratenses*. Mollerussa (Lleida): Centro de Formación Profesional Agraria.
41. SANZ, E.; BOLEDA, J. L. (2002). La ganadería extensiva en Cataluña. A: CHOCARRO, C.; SANTIVERI, F.; FANLO, R.; BOVET, I.; LLOVERAS, J. [ed.]. *Producción de pastos, forrajes y céspedes*. XLII Reunión Científica de la Sociedad Española de Estudio de los Pastos. Lleida, p. 385-398.

42. SCASSO, J. M. (1945). «El ensilaje, sus ventajas y su práctica». *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, p. 141-145.
43. SCASSO, J. M. (1945). «El ensilaje, sus ventajas y su práctica (conclusión)». *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, p. 167-169.
44. «La sembra dels forratges (adob vert) (1910). *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*, 92, p. 865-866.
45. «Sitjas. Ensitjament de ferratjes» (1884). *L'Art del Pagès*, 8 (183), p. 181-184.
46. SERVEI D'EXTENSIÓ AGRÀRIA (1982). *Farratges. Accions per al desenvolupament tecnològic*. Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca.
47. SERVEI D'EXTENSIÓ AGRÀRIA (1985?). *Pla d'Experimentació Agrària Divulgativa en Farratges*.
48. SOCIEDAD ESPAÑOLA PARA EL ESTUDIO DE LOS PASTOS (1985). *Pastos. Resumen bibliográfico 1960-1984. Volumen extraordinario. 25 Aniversario*, p. 378.
49. SOCIEDAD ESPAÑOLA PARA EL ESTUDIO DE LOS PASTOS (1984). «Caracterización de las zonas forrajero-ganaderas. Demarcación Territorial de Barcelona». A: *XXIV Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos. Vic, 28 de mayo - 1 de junio*. P. 7-9.
50. SOCIEDAD ESPAÑOLA PARA EL ESTUDIO DE LOS PASTOS (1984). «Caracterización de las zonas forrajero-ganaderas. Demarcación Territorial de Girona». A: *XXIV Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos. Vic, 28 de mayo - 1 de junio*. P. 22-24.
51. SOCIEDAD ESPAÑOLA PARA EL ESTUDIO DE LOS PASTOS (1984). «Caracterización de las zonas forrajero-ganaderas. Demarcación Territorial de Lleida». A: *XXIV Reunión Científica de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos. Vic, 28 de mayo - 1 de junio*. P. 35-37.
52. TOBELLA, F. X. (1901). «Los forrajes verdes y el ensilaje en España». *L'Art del Pagès*.
53. TOLSADA, F. (1953). *Bibliografía española de agricultura (1495-1900)*. Instituto Nacional del Libro Español, p. 122.

16. FONTS CONSULTADES

Les xifres entre parèntesis corresponen als anys en els quals s'han trobat articles sobre cultius farratgers i prats. Les revistes estan ordenades segons l'antiguitat de la publicació.

16.1. REVISTES I COL·LECCIONS CATALANES D'AGRICULTURA

1. *Memorias de Agricultura y Artes que se publican de orden de la Real Junta de Comercio de Cataluña* (1815-1821)

2. *Nuevos Secretos de la Naturaleza* (1843)
3. *El Bien del País* (1845-1848)
4. *Cartas Históricas, Filosóficas, Estadísticas, Agrícolas, Industriales y Mercantiles* (1846)
5. *El Cultivador* (1848-1851)
6. *La Granja* (1850-1855)
7. *Revista de Agricultura Práctica, Economía Rural, Horticultura y Jardinería* (1853-1861)
8. *Nociones de Ciencias Naturales Aplicadas al Comercio, á la Industria y á la Higiene* (1857)
9. *Las Maravillas y las Riquezas de la Tierra* (1859)
10. *L'Art del Pagès* (1877-1920)
11. *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Casá de la Selva* (1910-1916)
12. *Agricultura* (1918-1936)
13. *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat Agrícola de Vich* (1930-1933)
14. *Anales de la Escuela de Peritos Agrícolas y Superior de Agricultura* (1941-1960)
15. *Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona* (1921-2006...)
16. *Butlletí del Departament d'Agricultura* (1937)
17. *Boletín de la Cámara Oficial Agraria de Barcelona* (1946-1948)
18. *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre* (1945-1946)
19. *Boletín Agropecuario* (1970-1973)
20. *Boletín de la Cámara Oficial Agraria de Lérida* (1976)
21. *Butlletí Agropecuari* (1978-1990)
22. *Catalunya Agrícola i Ramadera* (1979)
23. *Circulars d'Experimentació Agrària* (1980-1987)
24. *Quaderns Agraris* (1992)
25. *Catalunya Rural i Agrària* (1995-2003)
26. *La Sitja del Llop* (1997)
27. *Fulls d'Informació del Servei d'Extensió Agrària* (1982-1992)
28. *Fulls de Divulgació Agropecuària* (1984-1986)

16.2. REVISTES D'AGRICULTURA DE LA RESTA DE L'ESTAT

1. *Anales de Aula Dei* (1982-1991)
2. *Pastos* (1984-1998)
3. *ITEA* (1987-1999)
4. *Investigación Agraria: Producción y Protección Vegetales* (1988-2001)
5. *Riegos y Drenajes* (1990)
6. *Tierras de Castilla y León* (2004)

16.3. REVISTES DE BIOLOGIA AMB REFERÈNCIES A PRATS I PASTURES

1. *Collectae Botanica* (1950-1984)
2. *Acta Geobotanica Barcinonensia* (1964)
3. *Publicacions de l'Institut de Biologia Aplicada* (1968)
4. *Acta Botanica Barcinonensia* (1978-1998)
5. *Acta Geologica Hispanica* (1982)

16.4. REVISTES INTERNACIONALS D'AGRICULTURA

1. *Maize Genetics Cooperation News Letter* (1985)
2. *Euphytica* (1991)
3. *Triticale Topics* (1993)
4. *Grass and Forage Science* (1993-1998)
5. *Field Crops Research* (1994-1998)
6. *Crop Science* (1994)
7. *Plant Breeding* (1995)
8. *Triticale: Today and Tomorrow* (1996)
9. *Maydica* (1996-1998)
10. *J. Agronomy and Crop Science* (1996-1999)
11. *Australian Journal of Agricultural Research* (1997)
12. *Trends in Agronomy* (1999)
13. *Developments in Plant Breeding* (1999)
14. *Agronomy Journal* (1999-2001)

16.5. CONGRESSOS

1. Reuniones Científicas de la Sociedad Española para el Estudio de los Pastos (1967-2001)
2. International Grassland Congress (1989)
3. Congress and Conferences of Eucarpia (1989-2000)
4. Simposi Internacional de Botànica Pius Font i Quer (1992)
5. International Triticale Symposium (1998)

16.6. JORNADES TÈCNIQUES (1981-2001)

1. Jornades d'Agricultura a les Zones del Pirineu Català (1981)
2. Sessions Tècniques sobre Blat de Moro (1985)
3. Jornadas Técnicas sobre Maíz (1986)
4. Jornades sobre Recerca al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici (1994-1998)

5. Jornada Tècnica sobre Blat de Moro (1997)
6. Jornada sobre Conreus Farratgers. La Tallada d'Empordà (1999-2000)
7. Jornada Tècnica sobre el Conreu del Raigràs (2001)

16.7. ESTADÍSTIQUES

1. *Anuarios de estadística del Ministerio de Agricultura Pesca y Alimentación (MAPYA) (1954-1999)*. [Més vint-i-sis publicacions]
2. *Censos agraris de l'Institut d'Estadística de Catalunya de 1982, 1989, 1999*. [Tres publicacions]
3. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1993). *L'agricultura a les comarques de Catalunya*.
4. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1999). *L'agricultura a les comarques de Catalunya: Any 1997*.
5. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (2001). *El sector agrari a Catalunya: Evolució, anàlisi i estadístiques (1986-2000)*. Gabinet Tècnic.
6. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1988). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1986*.
7. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1989). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1987*. Gabinet Tècnic.
8. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1990). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1988*. Gabinet Tècnic.
9. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1991). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1989*. Gabinet Tècnic.
10. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1992). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1990*. Gabinet Tècnic.
11. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1993). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1991*. Gabinet Tècnic.
12. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1994). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1992*. Gabinet Tècnic.
13. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1996). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1994*. Gabinet Tècnic.
14. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1997). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1995*. Gabinet Tècnic.
15. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1999). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1997*. Gabinet Tècnic.
16. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (2000). *Estadístiques agràries i pesqueres de Catalunya: Any 1998*. Gabinet Tècnic.
17. DEPARTAMENT DE MEDI AMBIENT (2000). *Mapa d'usos del sòl: 1997*.
<<http://www.gencat.es/mediamb/sig/bases.htm>>
18. INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (1982?). *Cens agrari 1982*.
19. INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (1989?). *Cens agrari 1989*.
20. INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (1999). *Cens agrari 1999*. <www.ides-cat.es>

21. INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (1999). «Conreus herbacis i guarets. Per tipus. Comarques, àmbits del Pla Territorial i Províncies». *Cens agrari 1999*, p. 290.
<<http://idescat.es/publicacions/cataleg/pdfdocs/anuari01/cap06.pdf>>
22. MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN I DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1984). *Mapa de cultivos y aprovechamientos de Barcelona*.
23. MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN I DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1986). *Mapa de cultivos y aprovechamientos de Girona*.
24. MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN I DEPARTAMENT D'AGRICULTURA RAMADERIA I PESCA (1988). *Mapa de cultivos y aprovechamientos de Lérida*.
25. LEÓN LLAMAZARES, L.; DELGADO MANZANO, R. (1989). *Mapa de cultivos y aprovechamientos de España: Memoria*. Secretaría General Técnica. Dirección General de la Producción Agraria: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación.
26. MAPYA (2002). *Calendario de siembra, recolección y comercialización. Años 1996-1998*.

TAULA I. *Fonts consultades en la recerca bibliogràfica sobre cultius farratgers i pastures a Catalunya*

Entitat	Adreça	Localitat	Telèfon	Pàgina d'Internet
Institucions de l'administració				
Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF)	Edifici C. UAB.	08193 Belllèrra	935 811 312	www.creat.uab.es/creaf/contact/index.htm
Centre UdL-IRTA	Av. Alcalde Rovira Roure, 177	25006 Lleida	973 702 500	www.irta.es/en/centres/centre_udl_en.htm
Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca (DARP)	Gran Via de les Cortes Catalanes, 612-614, 8a	08007 Barcelona	933 046 700	www.gencat.es/darp/index.htm
Departament de Medi Ambient	Diagonal, 523-525	08029 Barcelona	934 445 000	www.gencat.es/mediamb/sig/bases.htm
Fundació Mas Badia	Ctra. de la Tallada, s/n	17134 La Tallada	972 780 275	www.irta.es/cat/centres/fundacio_mas_badia_cat.htm
Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC)	Parc de Montjuïc s/n	08038 Barcelona	935 671 500	www.icc.es
Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat)				
Institut d'Estudis Catalans (IEC)	C/ Carme, 47	08001 Barcelona	—	www.iec.es/inici.htm
Biblioteques i arxius				
Biblioteques de les administracions				
Biblioteca de Catalunya	C/ del Hospital, 56	08001 Barcelona	932 702 300	www.gencat.es/bc/
Arxiu de la Diputació de Barcelona	C/ Mejia Lequeria. Recinte de la Maternitat	08028 Barcelona	934 022 665	www.diba.es/arxiu/default.asp?cont=136
Arxiu de la Diputació de Lleida	C/ Carme, 26	25007 Lleida	973 249 200	www.ultrafox.com/ct/tafc/at000073.htm
Arxiu del Parc Nacional d'Aiguestortes	Pl. Treio, 3	25528 Boí	973 696 189	www.parcsdecatalunya.net/aiguestortes.htm
Biblioteques de centres docents				
Biblioteca de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona	C/ Comte Urgell, 187	08036 Barcelona	934 137 551	www.esab.upc.es/index.html
Biblioteca de la Universitat de Lleida	Av. Alcalde Rovira Roure, 177	25006 Lleida	973 702 516	www2.bib.udl.es/
Bases de dades i catàlegs digitals				
AGRÍCOLA	—	—	—	www.nal.usda.gov/ag98/
AGRIS	—	—	—	www.fao.org/agris/
CAB International	—	—	—	www.cabi.org
Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC)	—	—	—	www.cbuc.es/index5digital.html
Banc de Dades de la Biodiversitat	—	—	—	biodiver.bio.ub.es/biocat/homepage.html
Sindicats agraris				
Institut Agrícola Català de Sant Isidre	Pl. Sant Josep Oriol, 4	08002 Barcelona	933 011 636	—
Arxius personals				
Arxiu personal de Miquel Pujol	C/ Comte Urgell, 187	08036 Barcelona	—	—

TAULA II. *Bibliografia sobre cultius farratgers a Catalunya*

ANYS	PUBLICACIONS PER TIPUS*										
	Internacionals		Nacionals		Articles - Divulgació						
	GFS	Altres	P	Altres	Agr	Art	La Caixa	DARP	Mem	S. A. Olot	Arxius
1810-1819	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—
1820-1829	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1830-1830	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1840-1849	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1850-1859	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1860-1869	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1870-1879	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
1880-1889	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—
1890-1899	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—
1900-1909	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
1910-1919	—	—	—	—	1	13	—	—	—	11	—
1920-1929	—	—	—	—	29	4	—	—	—	—	—
1930-1939	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	2
1940-1949	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1950-1959	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1960-1969	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—
1970-1979	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
1980-1989	—	1	8	6	—	—	24	2	—	—	5
1990-1999	5	22	1	9	—	—	1	20	—	—	1
2000-2004	—	3	—	4	—	—	1	5	—	—	2
1810-2004	5	26	9	21	39	36	28	27	11	10	9

CULTIUS

Alfals	1	2	4	8	18	8	10	6	—	2	1
Panís	—	8	—	7	—	2	9	—	—	3	5
C. hivern	4	11	—	2	—	1	1	5	—	—	1
Trepadella	—	—	2	—	2	2	1	—	11	1	—
Raigràs											

* Les revistes i altres publicacions que tenen menys de cinc articles sobre cultius de farratges a Catalunya han estat incloses a la categoria d'«Altres».

GFS: Grass and Forage Science. P: Pastos. Agr: Revista *Agricultura*. Art: Revista *L'Art del Pagès*. La Caixa: Publicacions de la Obra Agrícola de "la Caixa". DARP: Catalunya Rural i Agrària i Estadístiques del DARP. Mem: Revista *Memorias de Agricultura y Artes*. S. A. Olot: *Boletín del Sindicato Agrícola del Partido de Olot y del Sindicato de Cassá de la Selva*. Arxius: Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona. SEA: Publicacions del Servei d'Extensió Agrària. Bell: Publicacions del Centre de Capacitació Agrària de Bell-lloc del Pla. IACSI: Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Badia: Publicacions de la Fundació Mas Badia. S. A. Vic: Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat Agrícola de Vich.

** Panís = blat de moro: blat de moro farratger. Civ: cereals d'hivern per a farratge.

PUBLICACIONS PER TIPUS*									PER CULTIU**			
Articles - Divulgació						Congressos i jornades			Total	Alfals	Panís	Civ
SEA	Bell	IACSI	Badia	S. A. Vic	Altres	Internac.	Nac.	Catalunya				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	4	3	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	18	1	—
—	—	—	—	5	1	—	—	—	17	4	1	—
—	—	7	—	—	4	—	—	—	11	—	—	—
—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	2	—	5	4	—	—
—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—
6	7	—	—	—	2	2	5	5	73	17	28	5
3	—	—	3	—	7	6	3	2	83	11	28	21
—	—	—	2	—	6	3	7	3	36	18	10	1
9	7	7	5	5	22	11	17	10	316	82	73	29
—	—	—	—	1	9	3	9	—	66			
3	3	—	4	1	1	7	3	9	63			
—	3	—	1	—	1	1	—	—	31			
—	—	—	—	—	1	—	—	—	20			

TAULA III. *Bibliografia sobre prats a Catalunya*

ANYS	PUBLICACIONS PER TIPUS*							
	Internac.	Nacionals	Articles - Divulgació					
			DARP	Col. Bot.	ICC	ICHN	Agr	IEC
1800-1879	—	—	—	—	—	—	—	—
1880-1889	—	—	—	—	—	—	—	—
1890-1899	—	—	—	—	—	—	—	—
1900-1909	—	—	—	—	—	—	—	—
1910-1919	—	4	—	—	—	—	1	—
1920-1929	—	—	—	—	—	—	6	—
1930-1939	—	—	—	—	—	—	—	—
1940-1949	—	—	—	—	—	—	—	—
1950-1959	1	1	—	4	—	—	—	—
1960-1969	1	2	—	1	—	—	—	—
1970-1979	5	1	—	4	—	1	—	—
1980-1989	1	8	2	5	2	2	—	3
1990-1999	2	—	11	—	5	6	—	4
2000-2004	2	—	3	—	2	—	—	—
1870-2004	12	16	16	14	9	9	7	7
TEMES								
Fitosociologia	10	6	—	14	—	9	—	7
Aprofitament	1	4	—	—	—	—	7	—
Estadístiques	—	—	16	—	—	—	—	—
Cartografia i SIG	1	4	—	—	9	—	—	—
Recull bibl.	—	2	—	—	—	—	—	—

* Les revistes i altres publicacions que tenen menys de cinc articles sobre prats a Catalunya han estat incloses a la categoria d'«Altres».

DARP: Publicacions estadístiques del Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca. Col. Bot.: Collectanea Botanica. ICC: Publicacions de l'Institut Cartogràfic de Catalunya. ICHN: Publicacions de la Institució Catalana d'Història Natural. Agr: Revista *Agricultura*. IEC: Arxius de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans. ActaBot: *Acta Botanica Barcinonensis*. Aigüestortes: Jornades sobre Investigació en el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici.

** Fitosoc.: Fitosociologia. Aprof.: Aprofitament. Estad.: Estadístiques. Cartogr.: Cartografia.

PUBLICACIONS PER TIPUS*				PER TEMES**				
Articles - Divulgació		Congressos i Jornades		Total	Fitosoc.	Aprof.	Estad.	Cartogr.
Acta Bot.	Altres	SEEP	Altres					
—	9	—	—	9	—	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1	—	—	1	—	1	—	—
—	6	—	—	11	—	6	—	—
—	3	—	—	9	—	7	—	—
—	2	—	—	2	—	—	—	—
—	1	—	—	1	—	1	1	—
—	2	—	—	8	7	2	—	—
—	3	—	—	7	6	—	—	—
1	—	—	—	12	12	—	—	—
1	2	—	1	27	18	5	4	6
4	2	4	7	45	26	6	12	7
—	4	14	2	27	2	13	5	5
6	35	18	10	159	71	42	22	18
6	14	1	4	71				
—	9	16	5	42				
—	6	—	—	22				
—	2	1	1	18				
—	—	—	—	2				